

REPUBLIKA SLOVENIJA
VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE

Gregorčičeva 20–25, SI-1001 Ljubljana

T: +386 1 478 1000

F: +386 1 478 1607

E: gp.gs@gov.si

<http://www.vlada.si/>

Številka: 12100-1/2020/4

Datum: 5. 11. 2020

PROGRAM ZA OTROKE

2020–2025

Medresorska delovna skupina za aktivnosti pri pripravi in izvajanju Programa za otroke 2020–2025:

dr. Nataša Demšar Pečak, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti – predsednica

mag. Nataša Bucik, Ministrstvo za kulturo – članica,

Mija Cankar, Ministrstvo za pravosodje – članica,

dr. Agata Zupančič, Ministrstvo za zdravje – članica,

Simona Poljanšek, Ministrstvo za finance – članica,

dr. Mišela Mavrič, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport – članica,

Katarina Bervar Sternad, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – članica,

dr. Nina Mešl, Fakulteta za socialno delo – članica,

Adriana Aralica, Mirovni inštitut – članica,

Petra Zega, Zveza prijateljev mladine Slovenije – članica,

Alja Skele, Slovenska fundacija za UNICEF – članica,

dr. Sara Jerebic, Združenje zakonskih in družinskih terapevtov Slovenije – članica.

SEZNAM KRATIC

CSD	center za socialno delo
DZ	Družinski zakonik
EU	Evropska unija
EUROSTAT	Evropski statistični urad
HBSC	mednarodna raziskava »Health Behaviour in School-Aged Children«
IRSSV	Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
JSKD	Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MF	Ministrstvo za finance
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MK	Ministrstvo za kulturo
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MP	Ministrstvo za javno upravo
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MP	Ministrstvo za pravosodje
MZI	Ministrstvo za infrastrukturo
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
MZ	Ministrstvo za zdravje
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
ReDP18–28	Resolucija o družinski politiki 2018–2028 »Vsem družinam prijazna družba«
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SZO	Svetovna zdravstvena organizacija
ZPND	Zakon o preprečevanju nasilja v družini
ZVarCP-B	Zakona o varuhu človekovih pravic

KAZALO

UVOD.....	5
1. OTROCI V REPUBLIKI SLOVENIJI DANES.....	7
2. IZHODIŠČA IN PODLAGE ZA PRIPRAVO DOKUMENTA.....	10
3. NAMEN IN CILJ PROGRAMA ZA OTROKE.....	11
4. SPREMLJANJE IZVAJANJA IN POROČANJE.....	13
5. FINANČNA SREDSTVA.....	13
6. PREDNOSTNA PODROČJA.....	14
6.1 Enake možnosti za vse otroke.....	15
6.1.1 <i>Družinsko okolje in stanovanjska prikrajsanost</i>	16
6.1.2 <i>Zdravje otrok</i>	19
6.1.3 <i>Vključujoče predšolsko in šolsko izobraževanje</i>	22
6.1.4 <i>Kultura in kulturno-umetnostna vzgoja</i>	23
6.1.5 <i>Najbolj ranljive skupine otrok</i>	26
6.2 Sodelovanje vseh otrok.....	30
6.3 Življenje brez nasilja.....	32
6.3.1 <i>Varnost otrok v digitalnem okolju</i>	34
6.4 Do otrok prijazni postopki.....	36
VIRI IN LITERATURA.....	41

***

V tem besedilu uporabljeni izrazi, ki se nanašajo na osebe in so zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženski in moški spol.

***

Uporabljena terminologija:

- »otroci« so vse osebe, mlajše od 18 let,
- »mladostniki« so otroci od 15. do 18. leta starosti,
- »mladi« so mlade odrasle osebe od 15. do dopolnjenega 29. leta starosti.

UVOD

Otroci so posebna družbena skupina, saj so v celoti odvisni od odraslih in zaradi svoje starosti večkrat izključeni iz odločanja. Ker nimajo možnosti vplivati na svoj položaj, so izjemno ranljivi in potrebujejo posebno skrb, varstvo ter zaščito. Hkrati so otroci skladno s Konvencijo o otrokovih pravicah (KOP) nosilci pravic, za polno uresničevanje njihovih pravic pa sta ključna opolnomočenje otrok kot nosilcev pravic in zagotavljanje, da je njihov glas slišan glede vseh vprašanj, ki se nanašajo nanje, skladno z njihovo starostjo in zrelostjo (12. člen KOP). KOP v 1. členu pravi, da je otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. To opredelitev izraza otrok je prevzela tudi RS. Sicer se celotno navedeno obdobje deli na otroštvo, ki ga starostno omejujemo do 14 let starosti ter vključuje predšolsko in osnovnošolsko obdobje, ter na mladostništvo, ki zajema srednješolsko mladino, staro od 15 do 18 let. V Program za otroke 2020–2025 (v nadaljevanju: program) bodo tako vključeni samo otroci, saj je bil za mladino sprejet poseben programski dokument – Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2022. V Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS) so »mladi« opredeljeni kot mladostniki in mlade odrasle osebe obeh spolov od 15. do dopolnjenega 29. leta starosti. Mladostniki od 15. do 18. leta starosti so ciljna skupina tako tega programa kot Resolucije o nacionalnem programu za mladino 2013–2022.

Položaj otrok je vezan na življenjske razmere staršev, in če torej želimo otrokom zagotoviti zdravo in varno otroštvo ter dobre možnosti za uspešen razvoj na vseh področjih, moramo poskrbeti predvsem za sodobno družinsko politiko, delujoč in učinkovit sistem socialne varnosti, zdravstvenega in stanovanjskega varstva, hkrati pa moramo sprejeti ustrezne vzgojno-izobraževalne, kulturne in druge programe, ki bodo celostno zagotovili blaginjo otrok. Pri tem sta pri oblikovanju politik, ki urejajo položaj otrok, ključnega pomena otrokocentrično, torej na otroka osredotočeno načelo delovanja in skladnost politik, ki prispevajo k blaginji otrok. Tako je naloga države, da pripravi ustrezno zakonodajo in ukrepe, ki bodo zagotavljali uresničevanje otrokovih pravic, poskrbeli za zaščito in varstvo otrok, hkrati pa omogočili primerne pogoje za razvoj vseh otrokovih danosti. Otroci, ki odraščajo v sodobni družbi, so danes priča številnim družbenim spremembam zadnjih desetletij na področjih družine in z njo povezanih vzgojnih praks, spremembam na področju izobraževanja, velikim spremembam na področju trga dela in zaposlovanja, stanovanjske politike, globalizaciji ter s tem spremenjenim družbenim vrednotam. V RS družinska politika temelji na celostnem in vključujočem načinu obravnave, vključuje vse vrste družin, upošteva pluralnost družinskih oblik in njihovih potreb, spoštuje avtonomnost družine ter individualnost njenih posameznih članov. Prav posebej pa v ospredje postavlja kakovost življenja otrok, skrb zanje in njihovo zaščito, njihove pravice v družini in širše ter na splošno upošteva največjo korist otrok.

Posebno zaščito pravic otrok je RS vključila tudi v Ustavo Republike Slovenije, ki je bila sprejeta 23. decembra 1991. V skladu s 56. členom Ustave RS otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine otroci uživajo v skladu s svojo starostjo in zrelostjo. Država mora otrokom zagotoviti posebno varstvo pred ekonomskim, socialnim, telesnim, duševnim in drugim izkoriščanjem in zlorabami ter nuditi posebno varstvo tistim otrokom in mladim osebam, za katere starši ne skrbijo oziroma ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe. Pravica do posebnega

varstva in skrbi je opredeljena tudi v Družinskem zakoniku, ki določa, da morajo državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih skupnosti ter druge fizične in pravne osebe v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za korist otroka. Otroci uživajo posebno varstvo države vselej, kadar je ogrožen njihov razvoj in kadar to zahtevajo druge koristi otrok.

Za zagotovitev kakovostnega, zdravega, ustvarjalnega in varnega otroštva ter dobrih možnosti za uspešen razvoj na vseh področjih mora država poskrbeti za delujoč in učinkovit sistem varstva družine in otrokovih pravic. V programu je poudarek na prednostnih področjih, in sicer: enake možnosti za vse otroke, ki vključujejo pravice do vzgoje in izobraževanja ter kulture, do življenja brez nasilja za vse otroke vključno s preprečevanjem medvrstniškega nasilja, preprečevanje diskriminacije, otrokove pravice in varnost v digitalnem okolju, otroku prijazno pravosodje, sodelovanje otrok v postopkih, ki se nanašajo nanje, zagovorništvo itd.

Opozoriti je treba, da so vsa navedena področja enako pomembna, saj vsa stremijo k največji zaščiti in koristi otroka. Novi program temelji na priporočilih Strategije Sveta Evrope za otrokove pravice 2016–2021, še posebno pa upošteva posebne vidike v slovenskem prostoru glede potreb in kakovost življenja otrok. Program je pripravljen s ciljem zagotovitve dejanskega enakega uživanja pravic vseh otrok ne glede na njihove osebne okoliščine. Še pred sprejetjem Programa za otroke in mladino 2006–2016 je bila v letu 2004 v okviru Inštituta Republike Slovenije za socialno varstvo (IRSSV) ustanovljena enota Otroška opazovalnica po vzoru evropskih »*Child Observatory Centres*« s ciljem proučevanja položaja in kakovosti življenja otrok v RS.

Za čim boljše izvajanje ciljev in ukrepov, obravnavanih v programu, si bodo vsi pristojni resorji prizadevali za medresorsko oziroma interdisciplinarno povezovanje in sodelovanje z namenom zagotavljanja največje zaščite in koristi vseh otrok.

1. OTROCI V REPUBLIKI SLOVENIJI DANES

Republika Slovenija dosega tako med evropskimi državami kot tudi na svetovni ravni visoko raven kakovosti življenja otrok in njihovih družin, saj se nenehno uvršča navrh različnih mednarodnih lestvic, meritev in kazalnikov. Spremljanje položaja otrok je ključno, če želimo vedeti, kaj se dogaja z našimi najmlajšimi in kakšen napredek ali pa nazadovanje je zaznано. Poleg tega le sprotno spremljanje položaja omogoči hitrejše ukrepanje ob zaznani vrzeli, saj imajo otroci le eno priložnost za normalen telesni in duševni razvoj, zato mora biti skupna zaveza, da jih zaščitimo takoj, ko zaznamo pomanjkljivosti, ki lahko pomenijo ovire za njihov celoviti razvoj. Otroci so najranljivejši del družbe, predvsem zato, ker sami ne morejo vplivati na to, v kakšnem okolju in položaju bodo odraščali, zato je še toliko pomembneje, da smo pozorni na njihovo blaginjo ter v vsakem trenutku stremimo k izboljšanju stanja. Samo na podlagi ugotovljenega položaja in prepoznanih potreb lahko pripravimo otrokom prilagojene ukrepe, ki bodo omogočali spreminjanje položaja na bolje. Več pozornosti je treba usmeriti na težave in potrebe otrok ter mladostnikov v vseh okoljih. Pomembno je, da si prizadevamo, da so naši najmlajši zaščiteni pred izkoriščanjem, nasiljem in zlorabo, da odraščajo v zdravem in podpornem okolju, v katerem se izobražujejo, brezskrbno igrajo in spoznavajo nove prijatelje. Prizadevati si moramo tudi, da otroci in mladostniki lahko izražajo lastno mnenje o svetu, ki si ga želijo. Pomembno je, da so vsi otroci enakopravni člani družbe z dostopom do vseh storitev ne glede na njihovo etnično poreklo, vero, spol ali drugo osebno okoliščino.

Rezultati raziskave o kakovosti življenja otrok, ki jo je leta 2017 opravila mednarodna organizacija *Save the Children*, kažejo (glede na izbrane kazalnike), da najbolj kakovostno živijo otroci v RS in na Norveškem. Med 172 državami, ki so bile vključene v raziskavo, se je RS uvrstila na sam vrh. Po kazalniku, ki ponazarja položaj otrok – stopnja tveganja revščine in socialne izključenosti otrok –, je bila RS leta 2015 med državami Evropske unije po podatkih Eurostata tretja država z najnižjo stopnjo tveganja, in sicer je bila tu ugotovljena 16,6-odstotna stopnja tveganja (pred njo sta bili le Finska (14,9 %) in Danska (15,7 %)). V splošnem evropskem merilu sta boljši rezultat dosegli le še Norveška (13,7 %) in Islandija (15 %).

Stopnja tveganja revščine otrok in stopnja tveganja socialne izključenosti otrok sta bili v 2019 nižji kot leta 2018, prva za 1,2, druga za 1,4 odstotne točke; prva je znašala 10,5 %, druga 11,7 %. Letni prag tveganja revščine se je zvišal za 494 evrov na 8.440 evrov ali na 703 evre na mesec.

Po podatkih iz raziskav Življenjski pogoji (SILC) za leto 2019 je bila stopnja tveganja revščine v RS 12-odstotna. To pomeni, da je z dohodkom, nižjim od praga tveganja revščine, živelo približno 243.000 prebivalcev RS. Med vsemi 243.000 osebami, živečimi z dohodki, nižjimi od praga tveganja revščine, je bilo 41.000 mladoletnih otrok ali 10,5 % vseh otrok. Letni prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo je znašal 8.440 evrov, mesečni pa 703 evre. Osebe, katerih neto razpoložljivi dohodek na primerljivo odraslo osebo na mesec je bil nižji od 703 evrov, so bile torej izpostavljene tveganju revščine (oziroma so živele pod pragom tveganja revščine). Prag tveganja revščine za štiričlansko družino, sestavljeno iz dveh odraslih in dveh otrok, mlajših od 14 let, je znašal 1.477 evrov na mesec, za dvočlansko gospodinjstvo brez otrok pa 1.055 evrov na mesec. Stopnja tveganja socialne izključenosti se je v

RS leta 2018 glede na predhodno leto znižala za 1,8 odstotne točke. Znašala je 14,4 %, to pomeni, da je bilo tveganju socialne izključenosti izpostavljenih približno 293.000 oseb ali 33.000 manj kot v letu 2018.

Odločitve je treba oblikovati na podlagi ugotovitev spremljanja položaja otrok. Tovrstno izhodišče je ustrezno predstavljeno v situacijski analizi Inštituta Republike Slovenije za socialno varstvo o položaju otrok iz leta 2016 ter v raziskavi IRSSV, ki je v letih 2017 in 2018 na pobudo MDDSZ in s finančno podporo UNICEF-a z namenom lažjega in bolj učinkovitega spremljanja položaja otrok v Sloveniji oblikoval in podatkovno upodobil indeks blaginje otrok (IBO). Cilj projekta je bil oblikovati podatkovno in analitično orodje, s katerim je mogoče na podlagi enotne in jasne metodologije primerjati blaginjo otrok v evropskih državah. RS zaseda na podlagi tega indeksa med 27 evropskimi državami 6. mesto. Na podlagi indeksa je mogoče delati mednarodne primerjave, ločeno spremljati področja otrokove blaginje (materialna blaginja, izobraževanje, zdravje in varnost, družinski in vrstniški odnosi, nastanitev in okolje, subjektivna ocena blaginje ter vedenje in tveganje), spremljati trend blaginje otrok ipd. Ker IBO prikazuje povprečne vrednosti za celotno RS in so razlike v blaginji med regijami lahko celo pomembnejše kot tiste med državami, je IRRSV v letu 2019 nadgradil IBO s projektom regijskega indeksa blaginje otrok (RIBO) in s tem zagotovil podrobnejši vpogled v slovenske regijske razlike v blaginji otrok. S tem je država dobila možnost natančnega vpogleda v regijske razlike v splošni blaginji in razvojni ogroženosti.

V RS smo leta 2019 prvič ugotavljali razširjenost obremenjujočih izkušenj v otroštvu (OIO) ter povezave teh izkušenj z zdravjem posameznikov in različnimi vidiki njihovega funkcioniranja in kakovosti življenja v odraslosti. Rezultati kažejo, da je večina (76,5 %) anketiranih v otroštvu doživela vsaj eno obremenjujočo izkušnjo od desetih. V povprečju so vprašani poročali o 2,4 OIO. Kar 27,2 % udeležencev raziskave je poročalo o štirih ali več OIO – pri teh je po dosedanjih študijah tveganje neugodnega izida največje. Slovenska raziskava je pokazala, da imajo osebe, ki so doživele štiri ali več vrst izpostavljenosti OIO, v primerjavi s tistimi, ki niso doživele nobene, večje tveganje pojava številnih boleznih ali zdravstvenih težav.

Glede tveganega vedenja imajo osebe s štirimi ali več OIO v primerjavi s tistimi brez OIO večje tveganje pojava teh vrst tveganega vedenja (kontrolirano po starosti, spolu in izobrazbi):

- do 1,9-krat za: tvegano pitje alkohola, splav (umetna prekinitev nosečnosti);
- 2- do 3,9-krat za: vsakodnevno kajenje, samooceno zasvojenosti s tobakom, samooceno zasvojenosti s spletnimi igrami, mladoletniško nosečnost;
- 4- do 5,9-krat za: uporabo prepovedanih drog (poskusil/a), samooceno zasvojenosti s pornografijo in/ali spolnostjo;
- 6-krat in še več za: samooceno zasvojenosti z alkoholom, redno rabo prepovedanih drog, uporabo uspaval in protibolečinskih zdravil po lastni presoji.

V slovensko raziskavo smo vključili tudi vprašanja o pogostosti psihosomatskih težav (npr. glavobol, nepojasnjene bolečine v želodcu, prsih, nespečnost itd.). Povezave med skupnim rezultatom OIO in pogosto pojavnostjo psihosomatskih težav so značilne in močne. Raziskava je pokazala tudi, da več ko imajo posamezniki OIO, manjše je njihovo zadovoljstvo z življenjem (Kuhar, Zager Kocjan, 2020). Rezultati raziskave

kažejo na nujnost sistematične obravnave tematike v RS, da bi preprečevali obremenjujoče izkušnje v otroštvu in ustrezno podprli te otroke.

Država je in mora še naprej stremeti k uresničevanju otrokovih pravic in skrbno spremljati njihov položaj, saj sta mehanizem spremljanja uresničevanja otrokovih pravic in celovita zbirka podatkov o otrocih predpogoj za uresničevanje največje koristi otroka kot glavnega vodila pri oblikovanju vseh politik, povezanih z otroki. Investicija v otroke oziroma v njihovo blaginjo ni samo moralna dolžnost, temveč mora biti tudi stalna prednostna naloga države. Ne nazadnje je tovrstne naložbe – tudi v obdobju gospodarskih, zdravstvenih kriz in negotovosti – treba razumeti kot najboljše in najučinkovitejše dolgoročne naložbe, ki bodo prinesle koristi tako za družbo (kot celoto), gospodarstvo kot tudi posameznika. Eden ključnih premikov na področju izboljšanja sistema spremljanja bi tako bilo oblikovanje sistema, ki bi omogočal spremljanje finančnih sredstev, namenjenih za varstvo in zaščito otrok.¹ Kajti pomanjkanje sredstev ima pomembne posledice na vseh ravneh varstva in zaščite otrok, od usklajevanja in sodelovanja do dostopa do kakovostnih storitev ter možnosti izvajanja preventivnih storitev in programov. UNICEF je decembra 2016 predstavil analizo sistema varstva in zaščite otrok v RS, ki kaže, da sta usklajevanje in horizontalno usklajevanje med različnimi sektorji, predvsem socialo, izobraževanjem in zdravstvom, ključna izziva sistema. Odsotnost neodvisnega organa, odgovornega za spremljanje varstva in zaščite vseh otrok, je še vedno resničnost našega sistema, zaradi česar ostaja način zaščite otrok odvisen od posameznega resorja, pri čemer ima vsako ministrstvo svoje standarde in način, kar pa ni v skladu z individualnimi potrebami in največjo koristjo otroka. Ob tem je treba navesti Svet RS za otroke in družino in Družinski zakonik, kajti oba obravnavata nekatere ključne vrzeli v usklajevanju, vendar pa izzivi še ostajajo in preseči jih bo mogoče samo ob sodelovanju deležnikov, ki delujejo na področju zaščite otrok.

Ko govorimo o sodelovanju, ne moremo mimo vključevanja otrok. Otroci v sebi nosijo neprecenljive danosti, zaradi česar so pomembni soustvarjalci današnjega sveta. Pri tem je pomembno zagotoviti sodelovanje otrok v vseh zanje pomembnih zadevah skladno s starostjo in zrelostjo otroka, kakor navaja KOP. Izziv v prihodnosti je to dosledno udejanjati v praksi, saj se prepogosto zgodi, da je odločitev o tem, kdaj je otrok dovolj zrel in star, odvisna od predstav odraslih o tem. Posledično to pomeni, da odrasli določijo, ali se bo otrokovo mnenje upoštevalo ali ne. Ko govorimo o otrokovem sodelovanju, je potrebna osredotočenost na sam proces sodelovanja in stalno preverjanje (naših interpretacij) otrokovih zmožnosti (npr. glede možnosti izražanja mnenj, upoštevanja otrokovih okoliščin in okoliščin pomembnih drugih, otrokovega predvidevanja in presojanja, udejanjanja dogovorov, evalvacije).

Pomembno je torej, da upoštevamo njihovo mnenje in jih čim pogosteje vključimo v sprejemanje odločitev ter jih spodbujamo, da se zavedajo svojega znanja in sposobnosti, da lahko kot enakovreden sogovornik sodelujejo pri sprejemanju odločitev za oblikovanje sveta, v katerem odraščajo, ter da se zavedajo svoje odgovornosti in posledic svojih odločitev. IRSSV je leta 2019 začel izvajati naloge za uvedbo orodja Sveta Evrope za oceno participacije otrok. Preliminarni izsledki raziskave kažejo, da sodelovanje otrok v zadevah, ki se jih dotikajo, in v različnih

---

¹ Po oceni IRSSV je bilo leta 2015 8,08 % BDP-ja namenjenega za »mlado generacijo« (vključno s financiranjem vseh treh ravni izobraževanja, zdravstvenega in socialnega varstva).

okoljih – dom, šolsko okolje, zdravstvene ustanove, postopki na sodiščih, pri oblikovanju lokalnih in nacionalnih politik – ni uresničeno v zadostni meri in tako, da bi bilo vsem otrokom omogočeno, da se njihov glas sliši in upošteva. Rezultati ankete Europe Kids Want (UNICEF in Eurochild 2018),² v kateri je sodelovalo več kot 20 tisoč otrok iz 23 držav EU, so pokazali, da kar 30 % otrok v RS meni, da jih odrasli pri sprejemanju pomembnih odločitev na ravni njihove lokalne skupnosti ali občine niti ne slišijo niti ne upoštevajo, skoraj 60 % pa jih meni, da jih slišijo in upoštevajo le občasno. Raziskava UNICEF Slovenija iz leta 2017, ki je zajela 800 slovenskih osnovnošolcev, je pokazala, da samo 7 % osnovnošolcev pravi, da lokalni in državni voditelji upoštevajo njihovo mnenje, več kot 75 % pa jih meni, da z njimi sploh nimajo stika.

Priča smo krizi, ki jo je povzročil izbruh novega koronavirusa SARS-CoV-2 in je prizadela ves svet. Za omejevanje širjenja tega virusa so države uvedle različne ukrepe, ki so korenito spremenili vsakdanje življenje, npr. zapiranje šol in varstva otrok, socialna izolacija itd. Tudi otroci so soočeni s spremembami vsakodnevne rutine in pomembnimi prilagoditvami.

Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 ali Agenda 2030, ki je bila soglasno sprejeta na vrhu OZN o trajnostnem razvoju 25. septembra 2015 in pomeni zgodovinski dogovor mednarodne skupnosti za odpravo revščine, zmanjševanje neenakosti, zagotovitev napredka ter zaščite okolja za sedanje in prihodnje generacije, v zvezi z revščino otrok postavi zavezo držav podpisnic, da bodo do leta 2030 prepolovile stopnjo revščine otrok. Za RS to pomeni, da bo leta 2030 pod pragom tveganja revščine živelo največ 7,1 odstotka otrok.

2. IZHODIŠČA IN PODLAGE ZA PRIPRAVO DOKUMENTA

Program je usklajen s temeljnimi mednarodnimi dokumenti in razvojnimi dokumenti države v zvezi z otroki. Pri pripravi programa smo izhajali iz ključnega dokumenta na področju otrokovih pravic, in sicer iz Konvencije o otrokovih pravicah, ki jo je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela 20. novembra 1989. RS (kot ena od pravnih naslednic nekdanje SFRJ) jo je prevzela julija 1992, ko je Državni zbor RS sprejel Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov. V skladu s točko b prvega odstavka 44. člena KOP mora RS kot država pogodbenica poročati Odboru OZN za otrokove pravice vsakih pet let o izvajanju te konvencije in njenih treh izbranih protokolov. Poleg tega so bili za oblikovanje varstva otrokovih pravic v RS pomembni tudi Lizbonska pogodba iz leta 2009, s katero so bile izvedene pomembne institucionalne, postopkovne in ustavne spremembe EU, na podlagi katerih so se bistveno okrepile možnosti EU za spodbujanje otrokovih pravic, med drugim z opredelitvijo »varstva pravic otrok« kot splošnega zastavljenega cilja, Strategija Sveta Evrope o otrokovih pravicah 2012–2015 (t. i. *monaška strategija*), ki jo je nasledila

---

² Neobjavljeni končni rezultati. Vmesno poročilo ankete s 13.679 respondenti dostopno na:

https://www.eurochild.org/fileadmin/public/05_Library/Thematic_priorities/05_Child_Participation/Eurochild/Europe_Kids_Want_Brochure.pdf (7. 12. 2019).

trenutno aktualna *strategija od 2016 do 2021*, pri oblikovanju katere je sodelovala tudi RS.

Posebna skrb za otroke in varstvo otrok je priznana tudi v Splošni deklaraciji človekovih pravic, v Mednarodnem paktu o državljskih in političnih pravicah, v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Evropski socialni listini ter v statutih in drugih aktih specializiranih agencij in mednarodnih organizacij, ki skrbijo za blaginjo otrok. Listina Evropske unije o temeljnih pravicah določa, da imajo otroci pravico do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove blaginje. Svoje mnenje lahko svobodno izražajo. Njihovo mnenje se upošteva v stvareh, ki se nanašajo nanje, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo. Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic ob upoštevanju KOP sledi ciljem v korist otrok spodbujati njihove pravice, jim priznati procesne pravice in jim omogočiti uresničevanje teh pravic tako, da so otroci sami ali po drugih osebah ali organih obveščeni ter jim je dovoljeno, da lahko sodelujejo v postopkih pred pravosodnimi organi v zvezi z njimi.

RS je podpisnica vseh najpomembnejših deklaracij, konvencij in sporazumov, ki urejajo problematiko nasilja v družini in nad ženskami. Leta 2015 je ratificirala Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (t. i. istanbulska konvencija). Istanbulska konvencija je prvi in hkrati najobsežnejši regionalni pravni instrument, ki celovito določa obveznosti pogodbenic za preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini. V okviru konvencije so otroci žrtve nasilja deležni posebnih zaščitnih ukrepov ob upoštevanju največje otrokove koristi. Na področju zaščite otrok je RS ratificirala tudi Konvencijo o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (t. i. *lanzarotsko konvencijo*), ki je začela veljati s 1. januarjem 2014. Konvencija je eden ključnih instrumentov Sveta Evrope na področju boja proti spolnemu izkoriščanju otrok in celovito ureja tovrstno problematiko, vključno z inkriminacijo vseh vrst spolnih deliktov, storjenih nad otroki, pregonom storilcev ter zaščito žrtev.

Na državni ravni sta ključna dokumenta Program za otroke in mladino 2006–2016, ki mu sledi Program za otroke 2020–2025, ki bo tako pomenil nadgradnjo ter bo nekoliko bolj splošne cilje in ukrepe iz Resolucije o družinski politiki 2018–2028 »Vsem družinam prijazna družba« konkretiziral oziroma operacionaliziral glede na potrebe in položaj otrok s ciljem polnega uresničevanja pravic vseh otrok. Program se naslanja tudi na Jamstvo za ranljive otroke (*Child Guarantee*). To je evropska pobuda, katere cilj je pomagati državam članicam EU, da vsakemu otroku nudijo dostop do: brezplačnega otroškega varstva, brezplačnega zdravstvenega varstva, brezplačnega izobraževanja, ustrezne prehrane in dostojnih stanovanjskih okoliščin. Pobuda se še posebej osredotoča na ranljive skupine otrok, predvsem tiste z izkušnjo revščine in otroke begunce.

3. NAMEN IN CILJ PROGRAMA ZA OTROKE

Program je samostojen dokument, katerega namen in cilj je določiti glavne cilje in temeljne ukrepe na področju otrokovih pravic ter blaginje in kakovosti življenja otrok v obdobju 2020–2025. S tem dokumentom si bo država prizadevala dvigniti stopnjo

blaginje otrok, zagotoviti vsem otrokom enake možnosti in pravice, okrepiti njihovo zaščito in varstvo ter izboljšati možnosti vključevanja in sodelovanja otrok.

Namen programa je tudi določiti ključne cilje in ukrepe na prednostnih področjih otrokovih pravic v obdobju od 2020 do 2025, s katerimi bodo ključni deležniki zagotovili čim višjo kakovost življenja in celovitega razvoja za vse otroke. Za doseg tega, najpomembnejšega cilja so potrebni konkretni ukrepi in spremembe na za otroke ključnih področjih, kar je mogoče doseči le s trajnim medresorskim sodelovanjem. Natančno bomo ukrepe in kazalnike opredelili v spremljajočem akcijskem načrtu. Program zajema navedena prednostna področja, znotraj katerih se bodo izvajale dejavnosti za povečanje kakovosti življenja otrok in za vzpostavitev varovalnih dejavnikov za otroke iz socialno in finančno šibkih okolij, za najranljivejše otroke ter varovalnih dejavnikov na področjih, ki jih zahteva sodobni čas s svojimi izzivi, kot je digitalno okolje.

Program zajema naslednje glavne cilje:

- dvig kakovosti življenja vseh otrok v RS,
- izboljšati socialnoekonomski položaj otrok,
- zagotoviti varstvo in zaščito otrok kot najbolj ranljivih članov družbe,
- ustvariti spodbudno okolje za optimalen razvoj zmogljivosti otrok in njihove ustvarjalnosti, za razvoj njihove jezikovne in kulturne identitete ter pozitivne samopodobe, vzpostaviti sistemski način posebnega varstva in zaščite otrok na področjih, ki v sodobnem času predstavljajo polja tveganja,
- na sistemski ravni zagotoviti sodelovanje otrok v postopkih, ki vplivajo na njihov položaj in kakovost življenja,
- zagotoviti kakovostno in široko dostopno zdravstveno varstvo otrok,
- zagotoviti kakovostno in dostopno varstvo, vzgojo in izobraževanje otrok,
- zagotoviti dostopnost do kulture in kulturno-umetnostne vzgoje,
- zagotoviti razvoj bralne pismenosti in bralne kulture, digitalne, medijske in drugih pismenosti otrok,
- zagotoviti sistematično spremljanje izvajanja opredeljenih ukrepov.

Temeljna načela, ki morajo biti upoštevana pri uresničevanju otrokovih pravic in izvirajo iz KOP, so:

- prepoved vseh oblik diskriminacije otrok,
- pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, ki jih vodijo bodisi državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo,
- dosledno zagotavljanje in uresničevanje pravice do življenja, preživetja in razvoja ter
- dosledno upoštevanje pravice otrok do lastnega mnenja v vseh postopkih, v katerih so glede na svojo psihofizično razvitost sposobni izraziti mnenje in razumeti posledice svojih odločitev oziroma izraženega mnenja.

4. SPREMLJANJE IZVAJANJA IN POROČANJE

Država bo z usklajenimi medresorskimi dejavnostmi na področju ukrepov za otroke vzpostavila standarde in mehanizme, ki bodo v središče postavili otroka. Krepitev področja zagotavljanja pravic otrok za vse skupine otrok je pomembna tudi v mednarodnem merilu, saj je RS podpisnica številnih mednarodno zavezujočih dokumentov, ki zagovarjajo zagotavljanje in postavitve minimalnega standarda za vse otroke ne glede na njihove osebne okoliščine.

Za izdelavo tega strateškega dokumenta je bila ustanovljena medresorska delovna skupina, ki jo sestavljajo predstavniki resornih ministrstev, nevladnih organizacij ter drugih ustreznih deležnikov, ki celostno in obširno obravnavajo problematiko položaja otrok v RS. Medresorska delovna skupina bo spremljala izvajanje predlogov triletnih spremljevalnih akcijskih načrtov k programu, ki bodo vključevali časovnico, kazalnike in nosilce ukrepov. Medresorska delovna skupina bo pripravljala tudi poročila o izvajanju ukrepov dvoletnih akcijskih načrtov, spremljala morebitne spremenjene okoliščine ter evalvirala uspešnost izvajanja ukrepov.

Poročilo o učinkovitosti izvajanja posameznih ukrepov bo medresorska delovna skupina enkrat letno poslala Svetu RS za otroke in družino, ki ga je Vlada Republike Slovenije na podlagi 18. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19 in 67/19 – ZMatR-C) ustanovila na svoji 143. redni seji 13. 7. 2017. Naloga sveta vključuje spremljanje in ocenjevanje položaja otrok in družine, predlaganje strokovnih izhodišč za sprejetje zakonodaje in strateških dokumentov, obravnavanje predlogov zakonov s področja otrok in družine ter pripravo strokovnih mnenj o predlogih zakonov in pobud za usklajeno delovanje pristojnih organov na področju otrok in družine ter za sodelovanje med pristojnimi organi, strokovnimi institucijami in nevladnimi organizacijami, spremljanje izvajanja sprejete zakonodaje in ukrepov na področju otrok in družine.

5. FINANČNA SREDSTVA

Ukrepi za uresničitev ciljev programa posegajo na različna področja organov in služb, lokalnih skupnosti, nevladnega sektorja in drugih sodelujočih z glavnim poudarkom na resornem organu, to je MDDSZ. Deležniki bodo ukrepe iz programa vključili v svoje strateške razvojne dokumente in zanje zagotovili proračunska sredstva, enako velja tudi za izvedbo posameznih posebnih dejavnosti (v smislu ozaveščevalnih ali promocijskih kampanj idr.). Višine predvidenih potrebnih sredstev ni mogoče natančno opredeliti, vsekakor pa se bodo črpala iz različnih virov, od državnega proračuna, proračunov lokalnih skupnosti do evropskih sredstev. Dejavnosti, ki so vezane na izvajanje preventivnih informativnih in ozaveščevalnih kampanj s področja otrok in otrokovih pravic, so bile do zdaj financirane v manjšem obsegu, bodo pa v prihodnje v večji meri financirane iz sredstev za promocijo ukrepov na področju človekovih pravic in družinske politike ter sredstev za izvajanje zakonov s področja družine, izobraževanja, kulture in zdravstvenega varstva kot tudi kulturnih dejavnosti.

Opređeljeni cilji in ukrepi programa so torej del družinske politike in se bodo izvajali v okviru načrtovanih politik resornega ministrstva. V določenem obsegu se bodo ti cilji in ukrepi nanašali tudi na druga področja, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev, služb Vlade RS, lokalnih skupnosti in drugih deležnikov ter bodo tako (ob uresničevanju) pomembno prispevali k izboljšanju blaginje otrok in zagotavljanju njihovih pravic. Resorna ministrstva bodo ukrepe iz tega programa vključila v svoje programe in dejavnosti, hkrati bodo poskušala v svoje politike vključiti glavne cilje in temeljna načela programa. Na nekaterih področjih bo za izvajanje ukrepov treba predvideti posebne dejavnosti, za katere bodo ministrstva v okviru svojih finančnih načrtov namenila sredstva.

Finančna sredstva za vse ukrepe, navedene v programu, se bodo zagotavljala iz enega navedenega vira ali več virov, to so: državni proračun, proračuni lokalnih skupnosti in sredstva Evropske unije. Dinamika uvedbe ukrepov bo določena v spremljevalnem akcijskem načrtu k programu. Za izboljšanje položaja otrok je mogoče veliko storiti že z ukrepi, ki so organizacijske in procesne narave, v okviru veljavnih predpisov in razpoložljivih sredstev. Resorji bodo za vse ukrepe, ki bi morda zahtevali dodatna sredstva, ta zagotovili v okviru svojih finančnih načrtov s prerazporeditvami oziroma s povečanjem učinkovitosti pri izvajanju ukrepov.

6. PREDNOSTNA PODROČJA

Otroci so ranljiva skupina prebivalstva, zato mora država zanje še posebno poskrbeti in ob tem zagotoviti enake možnosti za vse otroke ne glede na njihove osebne okoliščine. Pravica vsakega otroka je varno okolje, ki mu zagotavlja uresničevanje danosti in uživanje pravic ter tudi sprejemanje odgovornosti. Prav tako je pravica vsakega otroka, da je slišan in vključen v odločanje o vprašanih, ki se nanašajo nanj. Ob tem ne smemo pozabiti, da so v družbi tudi socialno izključene skupine otrok, ki so še posebej ranljive: mednje sodijo otroci iz socialno in finančno prikrajšanega okolja, otroci, prikrajšani za primerno družinsko okolje, otroci v postopkih, mladoletne žrtve nasilja, otroci s posebnimi potrebami, otroci etničnih skupnosti, otroci begunci, otroci brez spremstva idr.

Program v največji možni meri presečno vključuje ranljive skupine otrok pri vseh programskih prednostnih področjih, s čimer se zagotavljata varstvo največje koristi otrok in celostno uresničevanje njihovih pravic.

Opređeljena prednostna področja programa so med seboj povezana. Prednostna področja, ki jih program opredeljuje v nadaljevanju, so:

1. enake možnosti za vse otroke na področjih:
  - *družinsko okolje in stanovanjska prikrajšanost,*
  - *zdravje,*
  - *vključujoče predšolsko in šolsko izobraževanje,*
  - *kultura in kulturno-umetnostna vzgoja,*
  - *najbolj ranljive skupine otrok,*
2. sodelovanje vseh otrok,
3. življenje brez nasilja in varnost otrok v digitalnem okolju,
4. do otrok prijazni postopki.

Ključno je sodelovanje vseh deležnikov s ciljem medsebojnega dopolnjevanja programov in ukrepov, da bi zagotovili optimalne pogoje za otroke. Kot že navedeno, prednostna področja upoštevajo prednostna področja Strategije Sveta Evrope o otrokovih pravicah 2016–2021, zato smo tudi v RS prav tem področjem prednostno namenili veliko pozornost, s poudarkom na potrebah otrok v RS.

6.1 Enake možnosti za vse otroke

Področje zagotavljanja enakih možnosti za vse otroke obravnavamo z najširšega vidika, saj je program obravnava vse otroke. Naloga države je, da skrbi za enake možnosti vseh otrok ne glede na njihove morebitne osebne okoliščine in da zagotavlja celosten razvoj vsem otrokom. Posebno pozornost pa država z različnimi ukrepi namenja tudi različnim ranljivim skupinam otrok, zato smo pod to prednostno področje uvrstili problematike, ki vsebinsko sodijo vanj.

V to poglavje bosta torej vključena zagotavljanje socialnih pravic otrokom ter zagotavljanje pravice do nediskriminacije, enakosti in pravičnosti na različnih področjih. Revščina in socialna izključenost sta po vsem svetu in vsepovsod prisoten pojav, ki je med večjimi izzivi tako razvitih kot manj razvitih družb. Revščina otrok in socialna izključenost sta pojava, ki morata biti horizontalno obravnavana pri pripravi vseh ukrepov za zaščito otrokovih pravic, ki vključujejo preventivne ukrepe v podporo družinam, zgodnje vključevanje otrok v vrtce in izobraževanje, socialne in zdravstvene storitve, dostopnost kulturnih dejavnosti, stanovanjsko politiko itd.

RS ima kakovosten in široko dostopen sistem izobraževanja ter zdravstvenega varstva otrok, razmeroma dobro urejeno področje stanovanjskega varstva, zagotavlja ustrezno socialno varstvo, ima programe pomoči družinam in otrokom, razmeroma širok dostop do kulturnih vsebin idr. Vendar pa se med otroki še vedno izražajo razlike, še posebno med socialno izključenimi skupinami, torej posebej ranljivimi. Čeprav so ogroženi vsi otroci, ki živijo pod pragom tveganja revščine, lahko med njimi prepoznamo skupine, ki so pogosteje izpostavljene večjemu tveganju revščine in diskriminacije.

Gre za najbolj ranljive skupine otrok, na katere mora biti država še posebej pozorna, zato jih mora ustrezno zaščititi pred diskriminacijo in jim tako nuditi enake možnosti vključevanja. Še posebej mora biti država pozorna na najbolj ranljive skupine otrok, ki so:

- otroci iz socialno in finančno prikrajšanega okolja,
- otroci v velikih in enostarševskih družinah,
- otroci v nadomestnem varstvu otrok, prikrajšanih za družinsko življenje,
- otroci iz etničnih ali narodnostnih manjšin – npr. romski otroci,
- otroci begunci in migranti,
- otroci s posebnimi potrebami in ranljivostmi,
- otroci v postopkih,
- otroci žrtve nasilja.

Država mora te skupine otrok s posebnimi ukrepi na vseh področjih zaščititi pred diskriminacijo, stigmatizacijo, socialno izključenostjo, marginalizacijo, revščino, nasiljem, zanemarjanjem, zlorabami ipd.

Otroci, ki živijo v revščini, se počutijo bolj izključene in stigmatizirane, hkrati pa imajo manj možnosti za dober šolski uspeh, dobro zdravstveno stanje ter uspešen razvoj vseh svojih zmogljivosti. Otroci iz prikrajšanih okolij imajo pravico do zaščite pred revščino in tudi pravico do posebnih ukrepov za zagotovitev enakih možnosti. Evropska socialna listina določa, da ima vsak pravico do varstva pred revščino in socialno izključenostjo, zato mora država sprejeti ukrepe, s katerimi spodbuja učinkovit dostop predvsem do zaposlitve, nastanitve, usposabljanja, vzgoje in izobraževanja, kulture in socialne ter zdravstvene pomoči osebam in njihovim družinam, ki živijo ali so v nevarnosti, da bi živele socialno izključene ali v revščini. Te pravice morajo biti zagotovljene ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali kakršen koli drug osebni položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika. Kakršna koli oblika diskriminacije otrok je nedopustna in nesprejemljiva, zato mora država sprejeti takšne ukrepe in mehanizme, ki bodo preprečevali diskriminacijo oziroma ščitili otroke pred njo. Če pa do nje pride, je treba takoj ukrepati in otroke ustrezno zaščititi.

Če želimo zagotoviti najvišjo stopnjo zaščite otrok in izboljšati blaginjo otrok, mora biti vzpostavljeno sodelovanje med različnimi deležniki. Na področju prepoznavanja in odpravljanja revščine in socialne izključenosti otrok je še posebej pomembno sodelovanje nevladnih organizacij z državo. Nevladne organizacije imajo stik z uporabniki in najhitreje lahko prepoznajo znake revščine in druge oblike prikrajšanosti. Zato bomo v to prednostno in hkrati presečno področje vseh preostalih prednostnih tem programa vključili vse horizontalne teme, ki opredeljujejo zagotavljanje varstva največje koristi otrok pri uresničevanju njihovih pravic.

Pomembno je, da nevladna organizacija takoj, ko opazi znake revščine ali socialne izključenosti pri otroku, to sporoči centru za socialno delo; ta nato za vsakega otroka zagotovi individualno več disciplinarno obravnavo, preveri položaj otroka in po potrebi ustrezno ukrepa.

6.1.1 *Družinsko okolje in stanovanjska prikrajšanost*

Cilji:

- zagotoviti optimalno podporo otrokovemu razvoju,
- zagotoviti pomoč pri izboljšanju kakovosti življenja družine otroka,
- zagotoviti ustrezno strokovno podporo in pomoč odnosom v družini,
- zagotoviti varno in kakovostno okolje za vse otroke v domačem okolju,
- zagotoviti podporo in pomoč otrokom, ki se v družini soočajo z izgubami in žalovanjem ter drugimi izzivi (naravna smrt, samomor, razveza, nezgode in poškodbe, bolezni, zlorabe, odvzem prostosti, finančne težave, življenje v enostarševskih in sestavljenih družinah),
- zagotoviti stanovanjsko varnost,
- zagotoviti varno in kakovostno okolje za vse otroke, ki ne živijo v domačem okolju (otroci, nastanjeni v vzgojne zavode ali rejniške družine),
- zagotoviti sistemsko podporo pri vključevanju otrok za čas po prenehanju bivanja v zavodu ali pri rejnikih (vključno za otroke z izkušnjo migracij/begunstva brez spremstva).

V RS se revščina otrok in socialna izključenost v času družbenih kriz povečujeta in poglobljata. Do porasta števila revnih in socialno izključenih otrok je prišlo kljub temu, da se je splošna stopnja tveganja revščine glede na prejšnja leta znižala. Tudi splošno izboljšanje blagostanja v državi po prejšnji krizi ni prineslo izboljšanja za otroke, še posebej otroke iz enostarševskih družin, kjer se je stopnja tveganja revščine povečala.

Opozoriti je treba tudi na trend poslabševanja položaja družin, ki živijo nad pragom tveganja revščine. Problematika prenaseljenosti se je tako bolj izrazito povečala v enostarševskih gospodinjstvih, ki živijo nad pragom tveganja revščine, medtem ko se je položaj tistih enostarševskih gospodinjstev, ki živijo pod pragom tveganja, nekoliko izboljšal.³

Zato je treba okrepiti prizadevanja za ukrepe, ki bodo usmerjeni v preprečevanje revščine otrok in dvig kakovosti življenja otrok, vključno z dokončno odpravo vseh varčevalnih ukrepov. Mednarodna primerjava kaže, da revščina otrok ni neizogibna, temveč je v veliki meri odvisna od političnih odločitev v posameznih državah. Pozornost vzbujajo predvsem primerjave med državami s podobno razvitimi gospodarstvi, ki dokazujejo, da so vladni ukrepi lahko različno uspešni. Poleg tega se je RS v okviru doseganja ciljev trajnostnega razvoja, sprejetih leta 2015 v Agendi 2030, zavezala, da bo do leta 2030 prepolovila (za 50% zmanjšala) stopnjo revščine otrok v Sloveniji, zato je pomembno, da se politike v tej smeri okrepijo in načrtujejo medresorsko ter začnejo celovito reševati to težavo.

Med najpomembnejše ukrepe družinske politike, ki zvišujejo družinski dohodek oziroma vplivajo nanj, sodijo otroški dodatek, dohodninske olajšave za otroke, subvencije programov predšolske vzgoje itd. Posamezni ukrepi so opredeljeni ReDP18–28.

RS še vedno ni sprejela vseh ustreznih postopkov oziroma protokolov in dovolj konkretizirala meril pri presoji in določanju največje otrokove koristi na vseh področjih, ki se nanašajo na otroke. Pojem otrokova korist je nedoločen pravni pojem (pravni standard), ki mu je treba v vsakem posamičnem primeru dati pravi pomen z ugotovitvijo vseh pomembnih okoliščin, a je to v praksi preveč prepuščeno presoji posameznega strokovnega delavca. Sodišča in drugi upravni organi so v vseh postopkih in v vseh fazah postopka zavezani varstvu največje otrokove koristi, ob ne preveč obsežni sodni praksi in odsotnosti sistematičnega usposabljanja pa bi bilo zlasti za upravne organe na posameznih področjih treba podrobnejše opredeliti, kaj to pomeni, najmanj v obliki vodil in protokolov za ugotavljanje celovitega konteksta.

Med ključne dele otrokove socialne varnosti uvrščamo varnost prebivališča. Kakovostno bivalno okolje ima vrsto pozitivnih učinkov na zdravje in počutje tako odraslih kot tudi otrok ter je sestavni del razumevanja tega, kaj oblikuje družino. Slabe stanovanjske in bivalne razmere pa imajo lahko negativne učinke na zdravje otrok. Otroci, ki živijo v prenaseljenih stanovanjih, imajo pogostejše večje tveganje pojava različnih bolezni (npr. dihal), prav tako je povečana možnost nesreč teh otrok, ki so povezane s slabimi stanovanjskimi razmerami (npr. požari zaradi slabe električne napeljave). Pomemben kazalnik kakovosti nastanitve so tudi nekateri drugi vidiki stanovanjske prikrajsanosti, kot so stanovanja brez kopalnice ali stranišča, stanovanja

---

³ V letu 2017 je zaznati 11,5-odstotno izboljšanje v enostarševskih gospodinjstvih, ki živijo pod pragom tveganja revščine, in 3,8-odstotno poslabšanje v enostarševskih gospodinjstvih, ki živijo nad pragom tveganja revščine.

s streho, ki pušča, ali pretemna stanovanja. Posamezni ukrepi stanovanjske politike so opredeljeni v ReDP18–28.

Zagotavljanje varnega in kakovostnega domačega prebivališča mora zagotavljati tudi varno domače čustveno okolje. Prvo socialno okolje otroka je družina, zato poleg fizične varnosti potrebuje tudi čustveno varnost. Ključni sestavni del varne navezanosti je odziven starš oziroma skrbnik, ki odgovarja na otrokove potrebe in ob katerem se otrok počuti varnega. Obremenjujoče izkušnje v otroštvu in travmatični dogodki otežujejo način spoprijemanja s težavami pozneje v stresnih položajih. Treba je zagotavljati ustrezno strokovno podporo odnosom v družini. Pomembni odnosi v družini so ključni za razvoj vsakega otroka, zaradi česar je treba pripraviti preventivne programe, ki so utemeljeni na družini s poudarkom na krepitvi odnosnih komunikacijskih veščin in empatije ter na podpori in pomoči pri vzgoji. Razširiti je treba nabor strokovnjakov, ki bodo lahko zagotavljali celostno pomoč otrokom in družini (specialni pedagogi, družinski svetovalci, družinski terapevti, psihologi, socialni delavci), ter zagotoviti mrežo programov, ki bodo v pomoč in podporo staršem in skrbnikom s številnimi izzivi pri ustvarjanju varnega in spodbudnega družinskega okolja, vključno s programi za preprečevanje medgeneracijskega prenosa kompleksnih travmatičnih vsebin.

Otroke v veliko stisko spravi razveza staršev, ki povzroča stres in različne prilagoditvene izzive, s katerimi se spoprijemajo tako odrasli kot otroci, ko doživljajo prehode, povezane z razvezo. Za oblikovanje učinkovitih preventivnih programov je treba razumeti tudi pojavnost psihičnega nasilja nad otroki v konfliktnih razvezah, ki se kaže kot (zavestna ali nenamerna) manipulacija staršev nad otroki in odtujevanje otrok(a) drugemu staršu. Oblikovati je treba ustrezne terapevtske, podporne in krepitvene programe za otroke, ki so žrtve vseh vrst nasilja, in izobraževalne programe za strokovnjake, da bodo lahko prepoznali ogrožene otroke na samem začetku postopka razveze in se ustrezno odzvali pri nesprejemljivem ravnanju. Najboljša pomoč otrokom bo vključitev staršev v obvezni trening starševstva pred razvezo.

Nadomestno varstvo otrok je ukrep države, kamor se uvršča rejništvo, zavodska oblika varstva ali posvojitev otrok, katerih starši zaradi različnih razlogov ne morejo poskrbeti zanje. Rejništvo je institucionalna oblika skrbi za otroka, ki v nekem času v svoji družini nima ugodnih razmer za življenje in mu država in stroka morata zagotoviti dobre in varne pogoje za rast in razvoj v skladu z vsemi temeljnimi pravicami otroka zunaj njegove družine. Osnovni namen rejništva je, da se otrokom omogočajo zdrava rast, vzgoja, izobraževanje, skladen osebni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo pri rejnikih, to je pri osebah, ki niso njihovi starši. Posamezni ukrepi nadomestnega varstva so opredeljeni v ReDP18–28.

V rejništvu je pogosto podcenjena potreba po intenzivni psihosocialni pomoči otroku. Travme, ki jih je otrok doživel doma, bolečina izgube, soočenje s tujim, neznanim v rejniški družini presegaajo zmožnosti pomoči rejnikov, ki tudi sami potrebujejo pomoč tako kot matična družina. Presegajo tudi naloge, ki jih lahko rešimo samo v individualni projektni skupini. V tem primeru otrok potrebuje strokovnjaka zase, nekoga, ki mu bo pomagal, da zbere nove dobre izkušnje in okreva po težavni izkušnji zlorabe, smrti, zapuščenosti. Terapevtska pomoč otroku poteka vzporedno in je del načrtov, ki se soustvarjajo v individualni projektni skupini, tako kot se tudi želeni izidi in dobre spremembe vnašajo v individualno projektno skupino.

Zavodska oblika varstva je institucionalna oblika varstva, ki jo je treba zaradi varstva največje koristi otrok postopno preoblikovati v na družinah temelječo skrb za otroke oziroma skupnostne oblike skrbi.

6.1.2 Zdravje otrok

Cilji:

- zagotoviti celostno in neprekinjeno zdravstveno oskrbo vseh otrok ne glede na njihove osebne okoliščine,
- zagotoviti in spodbuditi zdravo prehranjevanje in redno telesno dejavnost za vse otroke,
- zagotoviti prehranske smernice za oblikovanje pravil ravnanja za zaščito otrok pred neprimernimi prehranskimi navadami,
- zagotoviti obveščanje, izobraževanje in ozaveščanje otrok o posledicah tvegane in škodljive rabe alkohola, tobaka ter prepovedanih drog,
- zagotoviti skrb za duševno zdravje otrok,
- zagotoviti precepljenost.

Na zdravje otrok in družin vplivajo različni dejavniki, ki segajo od osebnostnih lastnosti (starost, spol, biološki dejavniki) do življenjskega sloga posameznika, vezano predvsem na vedenje in izbire posameznika, ki neposredno vplivajo na njegovo zdravje. RS ima na področju zdravstvene oskrbe in pravic za otroke in mladostnike zagotovljeno zdravstveno varstvo, ki zagotavlja celostno in neprekinjeno zdravstveno oskrbo, v obravnavo pa aktivno vključuje otrokove starše (skrbnike, rejnike), sorojence in druge člane družinske skupnosti, kadar je to potrebno. Država mora zagotavljati enak dostop do zdravstvenih storitev po celotni RS – otroci morajo biti glede vseh pravic obravnavani enakopravno ne glede na kraj bivanja, pojavlja pa se težava pomanjkanja različnih specialistov, na primer pediatrov, pedopsihiatrov, defektologov, specialnih pedagogov, logopedov, fizioterapevtov. Prav tako še ni urejeno področje psihoterapije.

Še posebej je treba nameniti pozornost krepitvi splošnega in duševnega zdravja otrok, ki prihajajo iz marginaliziranih in deprivilegiranih družbenih skupin ali manjšin, kot so romski otroci, otroci begunci in migranti, otroci s posebnimi potrebami itd.

Na zdravje otrok vplivajo tudi njihove prehranske navade in telesna dejavnost, morebitne druge neprimerne navade, kot so zloraba tobaka, alkohola in prepovedanih drog, pa tudi njihovo duševno zdravje ter cepljenje. Prav zato Ministrstvo za zdravje redno sofinancira različne večletne programe s področja varovanja in krepitve zdravja, ki zajemajo konkretne dejavnosti nevladnih in drugih organizacij.

Na področju preprečevanja zlorabe tobaka, alkohola in prepovedanih drog se izvajajo načrtno in sistematične dejavnosti, namenjene otrokom in mladostnikom za preprečevanje tvegane in škodljivega pitja alkohola, dejavnosti preprečevanja vožnje pod vplivom alkohola za zmanjševanje z alkoholom povezanih smrtnih primerov, telesnih poškodb in gmotne škode v cestnem prometu. V skladu z izvajanjem Zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov se izvajajo ukrepi za preprečevanje začetka kajenja med otroki in mladostniki, za spodbujanje opuščanja

kajenja, zmanjšanje izpostavljenosti tobačnemu dimu in s tem zmanjšanje obolevnosti, prezgodnje umrljivosti ter stroškov zaradi rabe tobaka.

V okviru Resolucije o nacionalnem programu o **prehrani in telesni dejavnosti** 2015–2025 (nacionalni program Dober tek Slovenija) so opredeljene usmeritve glede ukrepanja za izboljšanje navad prehranjevanja in spodbujanja redne telesne dejavnosti. Celovito obravnava različne populacijske skupine, še posebej dojenčke in otroke. Za pomoč in lažjo izbiro zdravju koristnih živil z verodostojnimi strokovnimi informacijami je vzpostavljen državni portal Prehrana.si za vse starostne skupine – tudi otroke in mladostnike. Zlasti zadnje navedenim sta namenjena portal za ozaveščanje *Veš, kaj ješ?* in istoimenska aplikacija za mobilne telefone. Z njo je mogoče preprosto primerjati sestavine izdelkov in se usmeriti k bolj zdravi izbiri živil. V sodelovanju s Svetovno zdravstveno organizacijo so izdelane prehranske smernice za oblikovanje pravih ravnanja televizijskih hiš v zvezi z oglaševanjem sladkih, slanih in mastnih živil otrokom.

Poleg ukrepov za izboljševanje navad prehranjevanja se izvajajo številni ukrepi za spodbujanje redne telesne dejavnosti in skrajševanje časa, ki ga otroci in tudi odrasli preživijo sede, številne dejavnosti za spodbujanje gibanja otrok, program Zdrav življenjski slog, uvedba dodatne športne ure, spodbujanje aktivnih oziroma rekreativnih odmorov, spodbujanje prihoda s kolesom ali peš v šolo ipd. V štiriletnem akcijskem načrtu (2019–2022) bo država še več pozornosti namenila vključevanju otrok iz najbolj ranljivih skupin, saj mora posebno otrokom iz šibkejših okolij zagotoviti brezplačno telesno dejavnost (športni programi in množične prostočasne športne dejavnosti v obliki rekreacije) ter s tem zmanjšati njihovo prikrajšanost.

Duševno zdravje otrok in mladostnikov je prednostna tema Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028 (RNPZ) (Uradni list RS, št. 24/18), prvega strateškega dokumenta za področje duševnega zdravja v RS. Resolucija pokriva celotno področje od promocije duševnega zdravja, zgodnje obravnave in zdravljenja do psihosocialne rehabilitacije, spremljanja, evalvacije ter nadzora nad kakovostjo izvajanja zastavljenih dejavnosti in programov.

Ministrstvo za zdravje namenja tej problematiki posebno pozornost v dolgoročnih načrtih na področju duševnega zdravja in tudi z rednim sofinanciranjem konkretnih programov za otroke in mladostnike v različnih okoljih (npr. v šolskem okolju program *A (se) štekaš?!?* ali program *To sem jaz*, spletna svetovalnica za mladostnike).

V okviru izvajanja RNPZ se vzpostavljajo centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov. V okviru izvajanja RNPZ se vzpostavljajo centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov. Ti centri bodo omogočali lokalno dostopno, zgodnjo in večdisciplinarno obravnavo otrok in mladostnikov s težavami v duševnem zdravju ter tudi pomoč njihovim staršem v okviru osnovnega zdravstvenega varstva v tesnem sodelovanju z drugimi službami, šolskimi strokovnimi delavci, učitelji ter strokovnimi delavci v socialnem varstvu. Leta 2018 je izšla tudi znanstvena monografija *Duševno zdravje otrok in mladostnikov v RS* (v e-obliki), ki prinaša celovit pregled in analizo stanja na področju pozitivnega in negativnega duševnega zdravja oseb, starih od 0 do 19 let, ter poudarja ključne duševne motnje in predloge ukrepov.

Na Univerzitetni psihiatrični kliniki Ljubljana je od februarja 2019 odprta enota za intenzivno otroško in adolescentno psihiatrijo, v okviru katere je tudi varovani oddelek

za mladostnike s psihotičnimi motnjami. Odprtje oddelka je pomembno prispevalo k izboljšanju položaja na področju duševnega zdravja otrok in mladostnikov ter povečala se je možnost dostopa do pedopsihiatričnih storitev.

V RS je **področje cepljenja** opredeljeno z Zakonom o nalezljivih boleznih. Cepljenje se v predšolskem in šolskem obdobju izvaja kot obvezno in poteka proti devetim nalezljivim boleznim. Ker se v RS cepljenje predšolskih in šolskih otrok izvaja kot obvezno, je delež cepljenih proti tem otroškim boleznim za zdaj še relativno visok.

Kljub temu, da ima RS vzpostavljen uspešen državni sistem izvajanja cepljenja, ki združuje dobro prakso varnega cepljenja in nemoteno preskrbo s cepivi, se tako kot v drugih državah EU tudi pri nas srečujemo s počasnim, a stalnim upadom deleža cepljenih otrok in ponovnim pojavom posamičnih primerov nalezljivih bolezni. Med razloge za upad deleža cepljenih lahko štejemo naraščajoče število staršev, ki cepljenju nasprotujejo, pojav ne kredibilnih in zavajajočih informacij o cepljenju in cepivih na spletu ter zaradi tega vsesplošno nezaupanje v medicinsko stroko. Vprašanje vse nižje precepljenosti v državah članicah EU je obravnaval tudi Svet Evropske unije, ki je objavil sklepe in priporočila o cepljenju kot učinkovitem načinu zagotavljanja javnega zdravja.

Kot že navedeno, ima za zmanjševanje razlik med otroki in ranljivejšimi skupinami otrok in njihovih staršev ali skrbnikov država učinkovit sistem sodelovanja z nevladnim sektorjem. Dober primer so (so)financirani socialnovarstveni programi in **programi v podporo družini**, ki zagotavljajo različne oblike pomoči otrokom, mladostnikom, pa tudi njihovim staršem ali skrbnikom.

MDDSZ je na podlagi javnih razpisov v letih 2018–2020 sofinanciralo/financiralo 26 programov v podporo družini, in sicer 11 izvajalcev vsebin centrov za družine in 15 programov psihosocialne pomoči otrokom, mladostnicam in mladostnikom oziroma njihovim družinam. Programi so prednostno namenjeni otrokom in mladostnikom oziroma njihovim družinam, saj skrb za zdrav razvoj naše mlade generacije pomeni skrb za vso družbo.

Centri za družine so prostor za druženje različnih generacij, prostor za kakovostno nadgradnjo pri krepitvi socialnih vlog posameznika, za podporo pri lažjem usklajevanju družinskega in poklicnega življenja ter prostor za izmenjavo dobrih praks in pozitivnih izkušenj. Programi psihosocialne pomoči otrokom, mladostnicam in mladostnikom oziroma njihovim družinam so namenjeni izboljšanju medsebojnih odnosov in zmanjševanju čustvenih stisk. Vsebine programov so namenjene učenju otrok in mladostnikov učinkovite komunikacije, izboljšanja odnosov in pozitivne navezanosti v družini, gradnji pozitivne samopodobe, preventivnemu zmanjševanju vedenjskih in čustvenih težav, zagotavljanju pomoči pri učenju zmanjšanja čustvenih stisk ipd. Programi psihosocialne pomoči otrokom, mladostnicam in mladostnikom oziroma njihovim družinam nudijo storitve brezplačno. Pri posodobitvi in razvoju preventivnih programov za otroke na področju zdravja ter pri promociji zdravega načina življenja otrok in obveščanju o njem sta nujna interdisciplinarno delovanje in medsektorsko sodelovanje.

6.1.3 *Vključujoče predšolsko in šolsko izobraževanje*

Cilji:

- zagotoviti dostop do kakovostne predšolske vzgoje (število razpisanih mest, dostop do subvencioniranega vrtca za otroke prosilce za mednarodno zaščito, jezikovna pomoč za otroke iz etničnih ali narodnostnih manjšin),
- preprečiti neenakosti v vzgoji in izobraževanju ter zmanjšati negativne posledice socioekonomske prikrajšanosti na učni uspeh učencev in dijakov ter priložnosti v izobraževanju,
- zagotoviti celostno vključevanje znotraj rednega osnovnošolskega programa, in ne izključevanje (prilagojeni programi za otroke s posebnimi potrebami in v primeru dodatnih potreb otrok (npr. jezikovne ovire)),
- vsem otrokom omogočiti razvoj ključnih kompetenc (npr. bralne pismenosti in digitalne pismenosti) ter zagotoviti tudi razvoj nadarjenosti posameznikov,
- zagotoviti vključitev programov družinske pismenosti v življenje in delo javnih vrtcev,
- vsem otrokom zagotoviti kakovostne, raznovrstne in široko dostopne interesne dejavnosti v okviru vrtca in šole ter v okviru prostočasnih dejavnosti,
- spodbuditi aktivno državljanstvo otrok in vključiti globalno učenje v predšolsko in šolsko izobraževanje.

RS ima kakovosten in dostopen sistem javnega izobraževanja, ki temelji na načelih enakih možnosti, pravičnosti, vključevanja in nediskriminatornosti. Cilji vzgoje in izobraževanja so natančneje opredeljeni v 2. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Vsak otrok, ne glede na to, kje živi in kakšen socialni položaj zaseda, je tako vključen v enak učni program, hkrati pa ima na voljo vključitev v številne brezplačne dejavnosti, kar je za socialno vključenost ter krepitev socialnega in kulturnega kapitala otrok zelo pomembno. Vključenost v predšolsko vzgojo in nato v sistem izobraževanja skupaj z drugimi ukrepi (npr. družinske politike, stanovanjske politike idr.) lahko veliko prispeva k zmanjšanju izpostavljenosti tveganju revščine in socialne izključenosti.

Za izboljšanje družbenih neenakosti in dvig blaginje otrok je tako izjemnega pomena kakovostno in dostopno izobraževanje, ki lahko omogoča zmanjševanje družbene neenakosti, kar pomeni, da imajo otroci iz šibkejših okolij več možnosti za uspeh v življenju (tudi za izhod iz revščine), če so le vključeni v kakovosten izobraževalni sistem. V posameznih, dobro pretehtanih primerih je smiselno tudi vzpostaviti sistem pozitivne diskriminacije. Pomembno je spodbujati enakost deklic in dečkov. Enakost spolov je treba zagotavljati tudi v kariernem svetovanju ter vanj vključevati metode in orodja, ki prispevajo, da otroci izbirajo poklice in usmeritve, ki najbolj ustrezajo njihovim željam in sposobnostim. Prav tako je smiselno vključiti v izobraževalni program vsebine, s katerimi se spodbujajo kompetence otrok za njihovo prihodnost (npr. finančna pismenost). Še naprej je treba spodbujati digitalno pismenost (e-pismenost), zlasti v ranljivih skupinah. Govorcem in govorkam slovenščine kot prvega jezika naj izobraževalni sistem omogoča, da v tem jeziku kar najbolj uresničujejo svoje jezikovno-izrazne zmožnosti in da se razvijejo v jezikovno usposobljene osebe z zmožnostjo učinkovitega, razumljivega komuniciranja.

Skladno z Nacionalno strategijo za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 bodo zagotovljeni medresorski ukrepi za dvig ravni bralne pismenosti in razvoj bralne

kulture pri otrocih in družinah ter dodatna usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, kulturi ter drugih pristojnih področjih (delo, zdravje, gospodarstvo itd.). Pomembno vlogo pri tem bo imela vzpostavitev medresorsko zasnovane mreže za bralno pismenost in bralno kulturo, ki vključuje vse pomembnejše deležnike, ki delujejo na področju bralne pismenosti in bralne kulture, s posebnim poudarkom na deležnikih, ki skrbijo za razvoj družinske pismenosti. Za otroke in družine ter strokovne delavce je na voljo spletna stran *druzina.pismen.si* ter državni projekt Nacionalni mesec skupnega branja (NMSB), ki z dogodkovnikom *nmsb.pismen.si* vse leto vabi in spodbuja k branju in bralnim dejavnostim.

Pomembno je celovito in sistemsko razvijanje medijske pismenosti v sodelovanju med profesionalnimi združenji, izobraževalnimi ustanovami in različnimi ciljno opredeljenimi skupinami, prav tako je pomembno, da vsebine, ki so namenjene promociji medijske pismenosti, dobijo svoje mesto tako v formalnem izobraževanju kot v neformalnih projektih izobraževanja ter drugih projektih. Medijsko pismenost najbolj splošno razumemo kot razvijanje kritičnega razumevanja in odgovornega razumevanja informacij, tako v uredniško oblikovanih medijih kot na spletu.

Globalno učenje je ključnega pomena kot orodje za vključujočo trajnostno družbo in pomemben del vseživljenjskega učenja. Na podlagi Maastrichtske deklaracije o globalnem učenju se v RS uporablja ta opredelitev globalnega učenja: »Učenje za globalno uravnoteženo sobivanje, oziroma krajše, globalno učenje kot vseživljenjski proces učenja in delovanja, ki poudarja soodvisnost ter posameznikovo vpetost v globalno dogajanje. Cilj tovrstnega učenja so globalno odgovorne in aktivne posameznice in posamezniki ter skupnosti.« Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 med podcilji četrtega cilja trajnostnega razvoja (kakovostno izobraževanje) opredeljuje globalno učenje: »4.7 Do leta 2030 poskrbeti, da bodo vsi učenci pridobili znanje in spretnosti, potrebne za spodbujanje trajnostnega razvoja, tudi z izobraževanjem o trajnostnem razvoju in trajnostnem načinu življenja, človekovih pravicah, enakosti spolov, spodbujanju kulture miru in nenasilja, državljanstvu sveta ter spoštovanju kulturne raznolikosti in prispevka kulture k trajnostnemu razvoju«. Strategija razvoja Slovenije do leta 2030 navaja, da bomo cilj »znanja in spretnosti za kakovostno življenje in delo« (v okviru »učenja za in skozi vse življenje«) dosegli s spodbujanjem globalnega učenja. S ciljem izpolnjevanja priporočil na mednarodni in državni ravni ter zagotavljanja vključujočega in trajnostnega izobraževanja za vse bo globalno učenje umeščeno v novo belo knjigo na področju izobraževanja. Vključitev globalnega učenja v novo belo knjigo o vzgoji in izobraževanju bo prispevala k spodbujanju otrok in mladih, da postanejo nosilci pozitivnih sprememb ter da razvijajo sposobnosti za spoprijemanje z globalnimi izzivi.

6.1.4 *Kultura in kulturno-umetnostna vzgoja*

Cilji:

- zagotoviti dostopnost kakovostne kulturne ponudbe in kulturno-umetnostne vzgoje na vseh področjih kulture za vse otroke in družine z otroki ter njihovo aktivno vključevanje v kulturne dejavnosti,
- zagotoviti dostopnost kulture otrokom pripadnikom ranljivih skupin ter njihovo aktivno vključevanje v kulturne dejavnosti,
- zagotoviti razvijanje bralne pismenosti in bralne kulture pri otrocih, tudi družinske pismenosti, v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja,

- zagotoviti razvijanje filmske pismenosti in filmske kulture pri otrocih, tako v okviru formalne kot neformalne filmske vzgoje.

Vsem otrokom je treba skladno s KOP omogočiti tudi dostop do kakovostne strokovne kulturno-umetnostne vzgoje⁴ v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja (kakovostno, ustvarjalno in zdravo preživljanje prostega časa). Spoznajo naj vsa področja kulture in umetnosti ter različne oblike kulturno-umetniškega izražanja, razvijejo pozitiven odnos do kulture in umetnosti ter doživijo umetniško izkušnjo.

Načrtna medresorska skrb za dostop do kakovostne kulturno-umetnostne vzgoje je pomembna, ker omogoča razvoj ključne kompetence »kulturna zavest in izražanje«⁵ in drugih kompetenc (pismenost, sporazumevanje v maternem jeziku, digitalne spretnosti itd.), hkrati pa je ključna z vidika razvoja otrokove kulturne identitete, spoznavanja različnih kultur in sprejemanja kulturne raznolikosti, prispeva k razvoju otrokovih vrednot in kritičnega mišljenja ter socialnih veščin. Umetnost in kultura odpirata domišljijo in radovednost ter otroku omogočata možnosti za dejavno in ustvarjalno izražanje, prispevata pa tudi k spodbujanju učnega procesa, še posebej motivacije za učenje. Skozi umetniške dejavnosti otroci spoznavajo sebe in svet okrog sebe ter se naučijo sprejemati in izražati v različnih jezikih (verbalno, vizualno, z gibom in glasom ipd.). Z vključevanjem otrok v kakovostne kulturno vzgojne programe dolgoročno prispevamo ne le k njihovem celostnemu razvoju, temveč tudi k razvoju družbe kot celote. Pri razvoju kulturno-umetnostne vzgoje je pomemben državni medresorski projekt Kulturni bazar, ki skrbi za gradnjo nacionalne mreže za kulturno-umetnostno vzgojo ter na spletnem portalu www.kulturnibazar.si omogoča dostop do informacij o kakovostni ponudbi kulturnih ustanov za otroke v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja (tudi kot kakovostno in ustvarjalno preživljanje prostega časa). Strokovnim delavcem in staršem so v podporo tudi strokovni izbori kakovostnih in otrokovemu razvoju primernih kulturnih vsebin (npr. spletni platformi Zlata paličica in Šola filma ter programa šolski Kinobalon, Igriva arhitektura).⁶

Pri spodbujanju šol k zagotavljanju kulturnih interesnih dejavnosti je pomemben projekt tudi Kulturna šola, ki ga za osnovne in srednje šole po vsej RS v okviru svoje mreže 59 območnih izpostav izvaja Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. Projekt je usmerjen k spodbujanju šol, da zagotovijo čim boljše možnosti in priložnosti za vključevanje otrok in mladih v ustvarjalne procese na vseh umetnostnih področjih.

Skladno z UNESCO-vimi smernicami⁷ tudi v RS tako na državni kot lokalni ravni skrbimo za razvoj kulturno-umetnostne vzgoje, področja, ki preči kulturo ter vzgojo in izobraževanje in hkrati vsa področja kulture (vizualna, glasbena, gledališka, filmska, plesna in intermedijska umetnost, bralna kultura, arhitektura in oblikovanje, kulturna

---

⁴ Skladno s priporočili skupine OMC EU za kulturno-umetnostno vzgojo: *Cultural Awareness Expression Handbook*, 2015:

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/972fe17f-e68e-11e5-8a50-01aa75ed71a1/language-en>.

⁵ Priporočilo Evropskega parlamenta in Evropskega sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko izobraževanje:

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:sl:PDF> ter *Priporočilo Evropskega sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje*. Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN).

⁶ Več informacij na: www.zlatapalicica.si, www.solafilma.si, <https://www.kinodvor.org/za-sole/>; <http://igrivarhitektura.org/>.

⁷ *Road Map for Arts Education*, UNESCO, 2006:

http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf.

dediščina). Kulturne ustanove (javni zavodi in nevladne organizacije) na vseh področjih kulture skrbijo za kakovostno ponudbo kulturnih dejavnosti za otroke od zgodnjega otroštva naprej – tako v okviru formalnega⁸ kot neformalnega izobraževanja, poleg tega pa namenjajo skrb tudi različnim ranljivim skupinam otrok.

Kulturne ustanove in izvajalci kulturnih programov in projektov po vsej RS s podporo MK (vključno z Javno agencijo za knjigo RS, Slovenskim filmskim centrom in Javnim skladom RS za kulturne dejavnosti) ali lokalnih skupnosti ter s sredstvi iz evropskih skladov zagotavljajo kakovostne programe in projekte za otroke, ki lahko prispevajo k ustvarjalnemu in zdravemu življenjskemu slogu.

Poleg povezovanja kulture ter vzgoje in izobraževanja je treba vzpostaviti interdisciplinarno sodelovanje tudi z drugimi resorji (zdravje, sociala, družina, okolje), še posebej pri razvoju ali posodobitvi preventivnih programov za otroke in mladino, ozaveščanju staršev ali skrbnikov, otrok in mladih o vključitvi v preventivne programe ter pri promociji zdravega načina življenja in obveščanju o njem. Skozi kakovostne kulturne vsebine in dejavnosti lahko otrokom na ustvarjalen in njihovi razvojni stopnji primeren način približamo različne tematike in problematike ter tako pomembno prispevamo k učinkovitejšemu uresničevanju različnih ukrepov. Poleg športnih in gibalnih dejavnosti je v preventivnih programih nujno spodbujati vključenost otrok in mladih ter družin tudi v različne kulturne dejavnosti – od ogledov predstav, filmov, obiskov pravljinih ur v knjižnici in drugih ustanovah do skupnega družinskega branja ali udeležbe v medgeneracijskih projektih branja ipd. in ukvarjanja s kulturnimi dejavnostmi (obiskovanje ustvarjalnih delavnic, vključenosti v kulturna društva ipd.), saj tudi to prispeva k njihovemu zdravemu načinu življenja (duševno zdravje, preventiva na različnih področjih – od preprečevanja nasilja, spodbujanja enakih možnosti, različnih strpnosti ipd. do preprečevanja uporabe drog in alkohola).

Za otroke, ki imajo drugačno etnično identiteto, kulturo in jezik (pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, narodnih skupnosti, opredeljenih v Deklaraciji Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v RS, nemško govoreče etnične skupine v RS, različnih manjšinskih etničnih skupnosti ter priseljencev), je treba še posebej skrbeti z vidika udeležanja kulturnih pravic. Spodbujati in ustvarjati je treba pogoje za dostopnost kulture in kulturnih dobrin tem otrokom z dostopnostjo informacij o ponudbi programov in projektov, upoštevanjem njihovih izraženih kulturnih potreb, predvsem pa tako, da se jim omogoči aktivna in ustvarjalna vloga pri ohranjanju, promociji in razvoju manjšinskih kultur, identitet in jezika. S tem se jim omogočata tudi vključenost v širše kulturno življenje in, ne nazadnje, vključenost v širše družbeno okolje.

Raziskave bralne pismenosti⁹ kažejo, da učenci in mladostniki v RS nimajo ustrezno razvite motivacije za branje, zato je treba zagotoviti pogoje za razvoj otrokovega zanimanja za branje že v zgodnjem otroštvu (tako v družini kot v vrtcu) ter v celotni

---

⁸ Glej tudi: *Nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju*.

⁹ Zadnja raziskava PISA je pokazala velike razlike med spoloma pri branju. Glede na podatke raziskave je razlika med spoloma v Sloveniji še vedno med največjimi v državah članicah OECD. Razlika med spoloma je zelo očitna tudi v motivaciji za branje: v Sloveniji je vrednost indeksa uživanja v branju za učence –0,55, za učenke pa –0,11, kar pomeni, da so tako učenke kot učenci v povprečju odgovarjali bolj negativno, kot je povprečje OECD. Med dosežki pri naravoslovni pismenosti je razlika med spoloma razmeroma majhna, pri matematični pismenosti pa razlike ni. Razlike med učenci in učenkami glede na socialnoekonomsko ozadje Slovenijo uvrščajo v povprečje držav OECD.

družbi zagotoviti dvig zavesti o pomenu branja – branje naj bo vrednota tako v vrtcu in šoli kot v družini ter prostem času (druženje z vrstniki). Spodbujati je treba obiskovanje splošnih knjižnic (in programov, ki jih knjižnice ponujajo za otroke ali družine), vključevanje v različne prostočasne bralne dejavnosti (bralna značka ipd.). Splošne knjižnice imajo s svojo razvejeno mrežo in brezplačno ponudbo za vse otroke do 18. leta starosti pomembno vlogo pri dostopnosti kakovostnega knjižnega gradiva. Pomembnejšo vlogo bi morale imeti tudi šolske knjižnice, ki bi jim bilo treba zagotoviti namenska sredstva za sprotne nakupe kakovostnih knjig za otroke in mladino. Ključno je ozavestiti javnost tudi o pomenu domačih knjižnic (raziskave bralne pismenosti kažejo, da dosegajo otroci, ki izhajajo iz družin z obsežnejšimi domačimi knjižnicami, višje bralne dosežke) ter z različnimi ukrepi omogočati družinam nakup kakovostnega bralnega gradiva in otrokom dostop do kakovostnih knjig, skladnih z njihovim zanimanjem in primernih njihovi starostni stopnji (glej npr. Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig). Podpirati je treba kakovostne projekte na državni ravni (npr. projekt Rastem s knjigo, Bralna značka s projektom Zlati bralec ter knjigami za prvošolce, Bralnice pod slamnikom) ter na regionalni in lokalni ravni (npr. Poletavci, knjižne POPslastice, Ljubljana bere).

Filmska vzgoja je ključni dejavnik filmskega opismenjevanja ob zavedanju, da so filmska in avdiovizualna dela najpomembnejše in najbolj razširjeno sredstvo izražanja in komunikacije v 21. stoletju ter eno ključnih soočanj s pogloblitimi elementi sodobne, vse bolj vizualizirane kulture življenja. Filmska vzgoja mlado občinstvo vzgaja v občutljivega in filmsko izobraženega gledalca filmov, odprtega za najrazličnejše možnosti videnja in sposobnega kritičnega samozavedanja. Filmska vzgoja poleg proučevanja filma vključuje tudi filmsko ustvarjanje otrok, ki lahko poteka kot organiziran, reden in sistematičen vzgojno-izobraževalni proces v formalni obliki (v okviru šolskih dejavnosti) ali v neformalni obliki (zunajšolske oziroma prostočasne dejavnosti) ali kot priložnostno učenje. V vseh navedenih primerih je rezultat filmske vzgoje višja raven filmske pismenosti. Spodbujati je treba organizacijo in obiskovanje šolskih projekcij in zagotavljati spremljajoče se filmsko vzgojne dejavnosti, ki omogočajo refleksijo mladega gledalca. V skladu z Zakonom o javni rabi slovenščine morajo biti vsi distribuirani filmi, namenjeni predšolskim otrokom, kakovostno sinhronizirani v slovenski jezik, saj pri tej generaciji otrok bralna kultura še ni dovolj razvita. Skladno s priporočili EU je še posebej pomembno zagotoviti dostopnost kakovostne kulturno vzgojne ponudbe, vključno z bralno kulturo, otrokom iz različnih ranljivih skupin, posebno pozornost pa nameniti tudi otrokom iz socialnoekonomsko in kulturno manj spodbudnega okolja.

6.1.5 *Najbolj ranljive skupine otrok*

Cilji:

- zagotoviti optimalno podporo otrokovemu razvoju in izboljšati kakovost življenja družine otroka s posebnimi potrebami ter učinkoviteje, hitreje in bolj fleksibilno nuditi celostno pomoč družini in otroku (medicinska, pedagoška, jezikovna, kulturna, socialna, psihosocialna pomoč in rehabilitacija),
- zagotoviti učinkovito zaščito otrok na begu, ustrezno nastanitev (posebej za otroke brez spremstva in otroke, ki so ločeni od svojih družin – vzpostavitev systemske rešitve nastanitve in oskrbe otrok brez spremstva), hiter odziv na izginotja otrok in združevanje družin; opustiti odvzem prostosti izključno zaradi otrokovega migrantskega statusa, zaščititi otroka pred trgovino z ljudmi

(vzpostavitev otrokom prijazne in prilagojene nastanitve za žrtve trgovine z otroki), spolnimi zlorabami in drugimi oblikami nasilja,

- zagotoviti varno in kakovostno nastanitev ter oskrbo za vse otroke brez spremstva s poudarkom na individualni obravnavi ter različne možnosti nastanitve in oskrbe skladno s potrebami in okoliščinami posameznega otroka (institucionalna oskrba, rejništvo, skupnostna oskrba, delno samostojno bivanje/stanovanjske skupine) ter zagotoviti celostno sistemsko podporo pri njihovem vključevanju v družbo.

V skupino najbolj ranljivih otrok spadajo tudi **otroci s posebnimi potrebami**, natančneje otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, otroci z avtističnimi motnjami ter tudi otroci iz **šibkih finančnih, socialnih in kulturnih okolij**, ki jim morajo biti zagotovljene enake možnosti kot vsem drugim otrokom, saj morajo prav tako dobiti priložnost za celostni razvoj.

Pomemben dokument na področju varovanja in spodbujanja pravic otrok s posebnimi potrebami je Konvencija o pravicah invalidov. Namen te konvencije je »spodbujati, varovati in invalidom zagotavljati polno in enakopravno uživanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter spodbujati spoštovanje njihovega prirojenega dostojanstva« (Konvencija o pravicah invalidov). Na področju zaščite in varovanja pravic otrok je RS že sprejela ustrezno zakonodajo (npr. Ustava RS, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, po katerem imajo starši otrok invalidov posebne pravice, Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami idr.), hkrati pa tudi ozavešča o problematiki otrok invalidov. Za uresničevanje pravic invalidov in dvig kakovosti njihovega življenja MDDSZ sofinancira različne programe, kot so socialnovarstveni programi, ki so namenjeni večjemu socialnemu vključevanju invalidov, tudi otrok invalidov. Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami se je začel uporabljati s 1. januarjem 2019 in uveljavlja celostno zgodnjo obravnavo v RS, kar pomeni, da je vzpostavil nudenje celostne zgodnje pomoči družini in otroku s posebnimi potrebami ter s tem izboljšanje kakovosti življenja teh družin. Zgodnjo obravnavo zagotavljajo razvojne ambulante, ki za zgodnjo obravnavo predšolskih otrok delujejo kot centri za zgodnjo obravnavo ter sodelujejo z javnimi vrtci in drugimi vzgojno-izobraževalni zavodi, socialnovarstvenimi zavodi, centri za socialno delo, centri za duševno zdravje.

Posebno pozornost je treba nameniti socialnemu **vključevanju otrok iz etničnih ali narodnostnih manjšin** (npr. romskim otrokom). Otroci pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki živijo na narodnostno mešanih področjih RS, so glede pravic izenačeni z otroki večinske populacije, zaradi njihove okoliščine pa so jim dodatne posebne pravice omogočene na podlagi Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja.

Celovitih podatkov o položaju romskih otrok v RS, ki bi jih lahko uporabili kot podlago za oblikovanje ciljno usmerjenih in na dokazih utemeljenih politik, ni. FRA v svojem poročilu za leto 2019 poudarja svoje mnenje, da bi države članice EU morale »sprejeti

usklajen pristop k zbiranju podatkov o enakosti ter zagotoviti zanesljive, veljavne in primerljive podatke o enakosti, razčlenjene po zaščitenih značilnostih«.

Pravice Romov in romskih otrok se urejajo z Zakonom o romski skupnosti v RS, uresničujejo pa na podlagi Programa ukrepov za Rome, v okviru katerega MDDSZ sofinancira mrežo programov za socialno vključevanje Romov. Tovrstne programe bi bilo treba še okrepiti in dopolniti. Zaščititi je treba tudi pravico romskih otrok do izobraževanja in jih spodbujati k čimprejšnji vključitvi v predšolsko izobraževanje ter k dokončanju in doseganju čim višje stopnje šolanja. Vključenost otroka v sistem izobraževanja in vzgoje je za vsakega otroka ključnega pomena, za neprivilegirane otroke pa še toliko bolj, saj se poveča socialna vključenost, hkrati pa imajo ti otroci več možnosti za izhod iz revščine.

Nacionalni program ukrepov Vlade RS za Rome (NPUR) za obdobje 2017–2021 predvideva uvajanje ukrepov, ki bodo pripomogli k učinkovitejšemu vključevanju Romov v predšolsko vzgojo, osnovno in srednjo šolo ter v neformalne oblike izobraževanja. Vključenost v predšolsko vzgojo in osnovnošolsko izobraževanje je v veliki meri odvisna od regije, v kateri Romi prebivajo. Pomembno vlogo v izobraževanju ima obvladovanje učnega jezika (slovenščine, na narodnostno mešanem področju tudi madžarščine), pa tudi razvoj sporazumevalne zmožnosti v materinščini, ki je primarno kognitivno orodje tako za učenje kot za sodelovanje v izobraževalnem procesu. S spoštovanjem in upoštevanjem romščine v učnem procesu bodo romski otroci v večji meri postali del učeče se skupnosti. Brezposelnost med romsko populacijo je v teh regijah 98-odstotna. Kot dodana vrednost, ki pozitivno vpliva na vključenost otrok v predšolsko vzgojo in proces izobraževanja, je uvajanje t. i. romskega pomočnika ter posebnih programov, namenjenih predšolskim otrokom, ki se izvajajo v romski skupnosti v okviru večnamenskih centrov. Romske deklice pogosto predčasno opustijo šolanje, da se poročijo. V RS se podatki o zgodnjih porokah sistematično ne zbirajo. Razlog je predvsem ta, da je večina porok tradicionalnih, torej neformalnih, zato jih formalni sistemi izobraževanja, zdravstva in socialnega varstva ustrezno ne prepoznavajo. Zgodnje poroke deklic so resna kršitev človekovih pravic, ki še posebej prizadene pravice deklic do izobrazbe, zdravja, življenja brez nasilja in njihove dobrobiti, ter so opredeljene kot kaznivo dejanje, zato se mora z različnimi ukrepi zagotavljati njihovo preprečevanje. V RS so zgodnje poroke prisotne predvsem v romski skupnosti in v nekaterih etničnih skupinah.

Posebno skrb je treba nameniti manjšini, ki uporablja slovenski znakovni jezik. V slovenski izobraževalni sistem je vsako leto vključenih manjše število **gluhih in naglušnih otrok**, ki za sporazumevanje uporabljajo tudi slovenski znakovni jezik. RS si prizadeva, da bi slovenski znakovni jezik čim bolj smiselno vključila v vzgojno-izobraževalno delo in tem otrokom zagotovila čim bolj optimalen razvoj. Pozornost je treba nameniti tudi **slepim ali slabovidnim otrokom** in otrokom z okvaro vidne funkcije ter jim prav tako zagotoviti vključevanje v izobraževalni sistem in druga področja razvoja.

Med ranljivimi skupinami otrok, ki zahtevajo politiko posebne družbene skrbi, so tudi **migrantski oziroma begunski otroci** brez spremstva ter mladoletni prosilci za azil. To so otroci, ki so v RS brez staršev oziroma zakonitih zastopnikov. Ti otroci potrebujejo celovito oskrbo in obravnavo, ki vključujeta postavitev zakonitega zastopnika/skrbnika, zagotovitev ustrezne nastanitve in oskrbe, vključitev v šolo in

zdravstveno oskrbo ter druge potrebne podporne storitve (vključno s psihosocialno pomočjo). Pomembno je, da je otrokom zagotovljeno uresničevanje vseh njihovih pravic in ustrezna zaščita, hkrati pa je treba slediti načelu največjih koristi otroka. Tudi Strategija Sveta Evrope za otrokove pravice (2016–2021) poudarja, da so migrantski otroci danes med najranljivejšimi skupinami v Evropi. Soočajo se z omejenim dostopom do pravnega varstva, izobraževanja, socialnih in zdravstvenih storitev, tudi načelo otrokove največje koristi je prepogosto zanemarjeno prav v postopkih na področju azila in migracij. Pravni status otroka v državi ne sme nikoli pomeniti ovire za dostop do osnovnih storitev. Še v posebej ranljivem položaju so otroci brez spremstva, vendar je za migrantske otroke na splošno značilno, da se prepogosto soočajo s kršitvami njihovih človekovih pravic.

Med kršitvami, s katerimi se pogosto soočajo otroci na begu, je odvzem prostosti oziroma pripor izključno na podlagi njihovega nedovoljenega statusa v državi. Skladno s stališčem Odbora Združenih narodov za otrokove pravice in Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja Sveta Evrope pripor migrantskih otrok nikoli ni v otrokovo največjo korist in posledično vedno pomeni kršitev otrokovih pravic. Otroci, ki jim je omejena svoboda gibanja, doživljajo nepotrebno psihološko škodo in trpljenje ne glede na materialne pogoje pridržanja. Posledice pridržanja lahko trajajo vse življenje. S ciljem zagotavljanja polno uresničevanje pravic vseh otrok se bo država vzdržala pripora otrok migrantov in vzpostavila alternative pridržanju otrok migrantov.

Ranljivost se razlikuje tudi po spolu. Dekleta na poti so izpostavljena posebnim tveganjem zaradi diskriminacije, nasilja na podlagi spola in spolnega izkoriščanja. Čeprav so mladoletni migranti (teh je večina migrantskih otrok) pogosto prepoznani kot manj ranljivi od deklic, ta predpostavka ne upošteva tveganj glede prisilnega novačenja, mučenja ali spolnega nasilja, s katerim se številni soočajo, posebej v okoliščinah oboroženih konfliktov.

Otroci, zlasti tisti brez spremstva, so vse bolj izpostavljeni tveganju izkoriščanja in trgovine z otroki. Otroci so posebej ranljiva skupina, ki je cilj trgovcev z ljudmi, in tveganje, da bodo postali žrtev tovrstnih praks, se je še povečalo s številom otrok, ki prihajajo v EU. Ob povečanem številu otrok brez spremstva je država uredila njihovo nastanitev in vključitev v izobraževanje ter oblike in vsebine strokovnega dela z otroki brez spremstva v okviru nastanitve otrok v dijaškem domu. V času priprave programa so bili otroci brez spremstva pretežno nastanjeni v dijaški dom oziroma druge primerne ustanove, z vzpostavitvijo systemske rešitve nastanitve in oskrbe otrok brez spremstva pa bo oblikovan večtirn sistem oskrbe, ki bo omogočal individualni način delovanja/obravnave ter upoštevanje raznolikih osebnih okoliščin in ranljivosti posameznega otroka brez spremstva ob zagotavljanju njegove oziroma njene največje koristi.

Krepiti je treba nastanjanje otrok brez spremstva v rejniške družine in vzpostaviti rejniški sistem z ustrezno usposobljenim strokovnim osebjem za oceno in ujemanje otrokovih potreb z zmogljivostmi in viri možnih rejnikov, vzpostaviti je treba nabor akreditiranih rejnikov ter zagotavljati specializirane priprave, podporo in svetovalne storitve za rejnike (vključno z zagotavljanjem usposabljanj rejnikov z veščinami za oskrbo otrok brez spremstva in podpore zanje, mdr. z medkulturnimi kompetencami in zaznavo morebitnih ranljivosti). Za uspešno vključevanje otrok brez spremstva je treba za vsakega otroka izdelati individualni načrt razvoja in vključevanja, ki zajema

informacije, kot so potrebe otroka brez spremstva, pričakovanja, možne rešitve, storitve, napotitve ipd. Individualni načrt je odprte narave, da ga je mogoče spreminjati in prilagajati glede na zaznane potrebe in spremembe. Ob tem se ne sme pozabiti na redno usposabljanje in izobraževanje strokovnih delavcev in učiteljev, ki delajo z begunskimi otroki, ter tudi zakonitih zastopnikov otrok.

Pri načrtovanju sistemskih rešitev za otroke brez spremstva je treba smiselno načrtovati tudi postopni prehod mladostnikov brez spremstva v odraslost in zagotavljati ustrezno oskrbo.

RS se sooča z visokim deležem samovoljnih zapustitev. Načrtovati je treba ustrezne odzivne mehanizme na izginotja otrok in ustrezno obravnavati vzroke samovoljnih zapustitev, posebej ob tveganjih tihotapljenja, trgovine z otroki ter ob zavedanju morebitnih pritiskov družine, ki je ostala v izvorni državi.

6.2 Sodelovanje vseh otrok

Cilj:

- otroci polno uživajo svoje pravice z vidika sodelovanja in možnosti aktivnega državljanstva ne glede na osebne in/ali druge okoliščine.

Vključevanje oziroma participacija otrok pomeni njihovo sodelovanje na vseh področjih družbenega življenja ter tudi njihovo sodelovanje pri pravnih in drugih postopkih, ki se nanašajo nanje, kar pomeni uresničevanje pravice biti slišan oziroma pravice do svobodnega izražanja mnenja v vseh zadevah v zvezi z njimi. Tako so njihova mnenja in stališča slišana ter upoštevana: v družinah, šolah, lokalnih skupnostih, javnih službah, institucijah, vladnih politikah in sodnih postopkih. Odbor OZN za otrokove pravice opredeljuje sodelovanje otrok kot stalni proces, ki vključuje izmenjavo informacij ter dialog med otroki in odraslimi. Tako KOP, Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic kot tudi Listina Evropske unije o temeljnih pravicah otrokom zagotavljajo pravico do svobodnega izražanja njihovega mnenja o vsem, kar se nanaša nanje, pri čemer se njihova mnenja upoštevajo glede na njihovo starost in zrelost. Država mora zagotoviti, da se otrokova korist postavi v ospredje, da je slišan ter da se obravnava kot samostojni nosilec pravic, s čimer se okrepi njegov položaj. Otroku se tako podeli status subjekta (v zadevah, ki se nanašajo nanj) oziroma mu je omogočeno, da je obravnavan kot posameznik, ki je sposoben oblikovati in izraziti svoje mnenje, sodelovati v postopkih odločanja ter vplivati na rešitve.

Tovrstno sodelovanje spodbuja aktivno državljanstvo, zagotavlja vključenost v odločanje (tudi v poznejšem življenju), povečuje odgovornost otrok ipd. Hkrati to prinaša višjo stopnjo socialne vključenosti otrok in nižjo stopnjo diskriminacije. Pomembno je opozoriti, da so odločitve, ki se sprejemajo z vključevanjem otrok, praviloma pravičnejše in trajnejše. Zelo pomembno pri sodelovanju otrok je, da razumejo svoje pravice oziroma so o njih poučeni in obveščeni. Predvsem pa, da jim jih odrasli predstavijo na njim razumljiv način («otroku prijazen» način). Tudi kadar njihovi predlogi ne morejo biti sprejeti, je treba otrokom ustrezno predstaviti razloge za neupoštevanje. Prav tako je ključnega pomena skupno delo oziroma sodelovanje, ter

da ostanejo v stiku z drugimi sodelujočimi (odraslimi) tudi po tem, ko se določena dejavnost, v katero so bili vključeni, zaključi.

Odbor ministrov Sveta Evrope je v Priporočilih Sveta Evrope o participaciji otrok in mladih, mlajših od 18 let (CM/Rec(2012)2), opredelil, da sodelovanje (posameznika ali skupine) otrok pomeni, da imajo pravico, sredstva, prostor in možnost, ter kadar je to potrebno, podporo, da svobodno izrazijo svoja stališča, da so slišani in da prispevajo k sprejemanju odločitev, ki se nanašajo nanje, ter da se njihovemu mnenju da teža v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo. Vsi otroci imajo pravico, da so slišani v vseh zadevah, ki se nanašajo nanje. Pri tem jih je treba spodbujati, še posebej skupine otrok z manj priložnostmi in ranljive skupine otrok.

Država se mora posvetovati z otroki pri vseh zadevah v zvezi z njihovimi pravicami. Otroci lahko sodelujejo kot posamezniki (Zagovornik – glas otroka pri Varuhu človekovih pravic) ali kot skupina otrok (program Otroški parlamenti pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije, otroški občinski sveti, v okviru programa Otrokom prijazno UNICEF-ovo mesto in prevzemi otrok ob svetovnem dnevu otrok). Strategija Sveta Evrope poudarja tudi omogočanje sodelovanja otrok v digitalnem okolju, tako da imajo dostop do informacij, svobode izražanja in možnost sodelovanja.

Posebej pomembno je, da so otroci slišani v zadevah iz družinskega življenja, ki se nanašajo nanje. Družinski zakonik določa, da sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku ter pri odločanju o ukrepu za varstvo koristi otroka upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Prav tako je za posvojitev potrebno otrokovo soglasje (če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice). Otrok ima po Družinskem zakoniku tudi pravico do seznanitve s postopkom. Center za socialno delo mora otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Glede na starost otroka in druge okoliščine center za socialno delo opravi z otrokom razgovor. Pri tem je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere – t. i. otrokov zaupnik. Ta oseba lahko pomaga otroku izraziti njegovo mnenje. Otroku, ki je že dopolnil 15 let in je v postopku izrazil svoje mnenje, center za socialno delo vroči odločbo, zoper katero ima pravico vložiti pritožbo.

V RS je leta 2007 z namenom aktivnega sodelovanja otrok v procesih odločanja Varuh človekovih pravic RS v partnerstvu z MDDSZ začel izvajati pilotni projekt **Zagovornik – glas otroka** in leta 2017 s spremembo Zakona o varuhu človekovih pravic področje zagovorništva tudi zakonsko uredil. Glavna naloga zagovornika je opolnomočenje otroka in omogočanje, da je otrok obveščen o stvareh v zvezi z njegovim življenjem in o njih lahko izrazi svoje mnenje. Namen zagovorništva je, da zagovornik, ki ni njegov zakoniti zastopnik, nudi strokovno pomoč otroku, da lažje izrazi svoje mnenje v vseh postopkih in zadevah, v katerih je udeležen, ter mnenje otroka sporoči pristojnim organom in institucijam, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih. Strokovna pomoč vključuje psihosocialno podporo otroku, pogovore o njegovih željah, počutju in mnenju, seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način, iskanje najprimernejše rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka v postopkih pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.

Pomembno je poudariti, da je učinek sodelovanja lahko tudi večja socialna vključenost otrok, še posebej ranljivih skupin otrok, in povečanje možnosti za uresničitev njihovih želja in potreb. S tem se izboljšata njihova družbeni položaj in kakovost življenja. Pomembno je, da otroke poslušamo, jih podpiramo pri izražanju njihovih pogledov in mnenj ter jih seveda tudi upoštevamo, hkrati pa je treba otroke vključiti v postopke odločanja in jim podeliti moč in odgovornost za sprejemanje odločitev. Sodelovanje otrok v RS v vsakdanjem življenju in spodbujanje le-te ostaja v pristojnosti osnovnih šol, lokalnih društev in občin. Na teh ravneh delujejo tudi otroški parlamenti, ki vključujejo tudi državno raven. Normativna ureditev ne omogoča, da bi sodelovanje otrok zaživel tudi v praksi, saj do zdaj ni bila izrecno obravnavana v nobenem slovenskem strateškem ali zakonodajnem dokumentu. Prav zato jo v tem dokumentu poudarjamo kot prednostno področje. Pristojne resorje je treba spodbuditi k pripravi in sprejetju državne strategije za vključenost otrok. S tem namenom je Inštitut RS za socialno varstvo pripravil tudi analizo participacije otrok v RS (s pomočjo orodja Sveta Evrope za oceno participacije otrok), katere rezultati so primerna podlaga za nadaljnje dejavnosti na tem področju.

6.3 Življenje brez nasilja

Cilj:

- otroci polno uživajo svoje pravice z vidika varstva pred nasiljem vseh vrst, ne glede na osebne in/ali druge okoliščine.

V skladu s KOP morajo države pogodbenice z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovati otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodbami ali zlorabami, zanemarjanjem ali malomarnim ravnanjem, trpinčenjem ali izkoriščanjem, vključno s spolnimi zlorabami. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Evropska socialna listina in druge pogodbe Sveta Evrope otrokom zagotavljajo pravico do zaščite pred poškodovanjem in nasiljem.

Odbor ministrov Sveta Evrope je leta 2010 pripravil Priporočila o političnih smernicah o celovitih nacionalnih strategijah za zaščito otrok pred nasiljem (CM/Rec(2009)10), ki vsebujejo napotke za vzpostavitev pravnih, političnih in institucionalnih okvirov, spodbujanje kulture spoštovanja pravic otroka, vzpostavitev otroku prijaznih mehanizmov in podpore ter sprejetje nacionalnega raziskovalnega programa za preprečevanje, reševanje in odzivanje na vse oblike nasilja nad otroki. Nasilje nad otroki posega v temeljne otrokove pravice in pomeni grobo zlorabo moči odrasle osebe nad otrokom.

RS je leta 2008 sprejela Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Namen zakona je bil preprečevanje nasilja v družini in učinkovita zaščita žrtev pred nadaljnjim nasiljem. Zakon je bil z namenom še večje zaščite žrtev nasilja v družini leta 2016 noveliran. V okviru teh sprememb je bilo v zakon vključeno določilo o prepovedi telesnega kaznovanja otrok. Telesno kaznovanje otrok je opredeljeno kot vsako fizično, kruto ali ponižujoče kaznovanje otrok oziroma vsako dejanje, namenjeno kaznovanju otrok, ki ima elemente fizičnega, psihičnega ali spolnega nasilja ali zanemarjanja kot vzgojne metode. Vsaka od navedenih oblik izkazovanja fizične in psihične moči odrasle osebe

nad otrokom (kot vzgojne metode), ki je enkratno dejanje ali ponavljajoči se vedenjski vzorec odrasle osebe, je nesprejemljiva in nedopustna, ker so posledice, ki jih ob tem utрпи otrok, nepopravljive za njegov nadaljnji razvoj. Telesno kaznovanje in drugo ponižujoče ravnanje z otroki sta kršitev človekovih oziroma otrokovih pravic, sta nesprejemljiva, zato nimata mesta v sodobni družbi in ju nikakor ne smemo dopuščati ali opravičevati.

RS ima sprejeta tudi področna navodila in smernice ter podzakonske akte, ki na operativni ravni določajo ravnanje različnih organov in služb v zvezi z obravnavo nasilja v družini. Leta 2008 je bilo v Kazenski zakonik vključeno določilo, da je nasilje v družini kaznivo dejanje, prav tako opredeljuje tudi kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, pri čemer posebej ščiti otroke. Prav tako so kot kazniva dejanja opredeljeni zanemarjanje in surovo ravnanje, zanemarjanje družinskih obveznosti, neplačevanje preživnine (kot ekonomsko nasilje), prisilna sklenitev zakonske zveze ipd. Leta 2009 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini, v pripravi pa je tudi nova Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nad ženskami 2020–2023.

Na pobudo RS je leta 2015 Svet Evrope razglasil 18. november za evropski dan za zaščito otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo. Razglasitev tega posebnega dne je RS predlagala z namenom senzibilizacije in ozaveščanja javnosti o spolnih zlorabah otrok. Zaznali smo namreč potrebo po spremembi odnosa širše javnosti do te problematike, hkrati pa smo želeli preseči številne predsodke, ki se pojavljajo v zvezi s tem pojavom.

V zadnjih letih so bili izvedeni številni ukrepi, ki prispevajo k izboljšanju celostne obravnave žrtev nasilja v družini, ter projekti za širitev mreže kriznih centrov, materinskih domov in varnih hiš po RS. Kriznih centrov za nastanitev otrok in mladostnikov žrtev nasilja v družini je trenutno deset. Pomembno nalogo na področju zlorab otrok opravljajo nevladne organizacije, zato vsako leto v okviru javnih razpisov sofinanciramo tudi različne socialnovarstvene programe in programe s področja družine, v katere je vključeno tudi področje preprečevanja nasilja nad otroki. Na področju socialnovarstvenih programov se izvajajo številni programi, kot so preventivni programi, informacijski in svetovalni programi ter programi telefonskega svetovanja, programi koordinacije, podpore ter izvajanja pomoči in samopomoči, nastanitveni programi in terapevtski programi. Trenutno deluje 11 svetovalnic, 1 telefon za svetovanje, 14 skupin za samopomoč, 8 materinskih domov (165 mest), 16 varnih hiš (265 mest), 1 krizni center za odrasle žrtve nasilja z otroki (16 mest) in 15 programov psihosocialne pomoči otrokom, mladostnicam in mladostnikom oziroma njihovim družinam. Za zagotovitev celostne podpore in psihosocialne pomoči otrokom žrtvam nasilja v družini so nujni kakovostni izobraževalni programi za strokovne delavce na tem področju. Tako že leta sofinanciramo strokovna izobraževanja s področja nasilja nad otroki, ki so namenjena predvsem strokovnim delavcem iz centrov za socialno delo. Ti namreč med prvimi pridejo v stik z otrokom žrtvijo nasilja oziroma zlorabe ter ustvarijo socialni in čustveni prostor, ki ga otrok potrebuje, da zmore proces odkritja. Zato je izjemno pomembno, da so ti socialni delavci dobro strokovno usposobljeni.

Preprečevanje pojavnosti in zagotavljanje podpore otrokom v primeru spolnega nasilja ostaja izjemno velika težava. Po podatkih Policije iz leta 2019 je število zabeleženih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, v katerih so bili žrtve otroci, naraslo, poleg

tega se opaža trend spreminjanja spolnih zlorab, saj se ugotavlja naraščanje spletnih spolnih zlorab otrok. Različne organizacije ocenjujejo, da več kot 80 % spolnega nasilja ostane neprijavljenega.

Žal pojavnost nasilja med zmenkanjem (NMZ) med mladostniki in mladostnicami v RS ni raziskano področje, a po ocenah projekta CAVA (2014) je kar 25 % mladostnic in mladostnikov v Evropi že doživelo eno od oblik NMZ. Prevedeno v slovenski prostor to pomeni, da je skoraj 21 tisoč mladih v starosti od 15 do 18 let že doživelo eno od oblik nasilja med zmenkanjem.

Aktualna zakonodaja zagotavlja posebno kazenskopravno varstvo otrok, ko gre za spolno nasilje, pri čemer velja prepoved vseh spolnih ravnanj z otroki, mlajšimi od petnajstih let, pri čemer velja, da spolno ravnanje ni protipravno, če je bilo storjeno z osebo primerljive starosti in ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti (173. člen Kazenskega zakonika).

Nasilje se pojavlja tudi med otroki – **medvrstniško nasilje**. Indeks blaginje otrok (IRSSV, 2017) kaže na področju izpostavljenosti otrok nasilju skrb vzbujajoče rezultate, saj se je po kazalniku pretepanja in trpinčenja med otroki, ki prikazujeta delež otrok (starih 11, 13, 15 let), uvrstila pod povprečje EU25. Po podatkih raziskave UNICEF v zadnjem mednarodnem poročilu o nasilju v šolah (2018) opozarja, da je polovica vseh mladostnikov na svetu, starih od 13 do 15 let, oziroma 150 milijonov že bila vpletena v medvrstniško nasilje v šoli ali njeni okolici. Podatki za RS razkrivajo, da je bilo 44 % učencev, starih od 13 do 15 let, v preteklem letu v šoli vsaj enkrat ustrahovanih in/ali vpletenih v pretep.

Žrtve trpinčenja pogosto doživljajo vrsto težav, kot so depresija, tesnoba, samopoškodovalno vedenje, in v skrajnih primerih naredijo samomor. Otroci, ki so žrtve nasilja, so bolj verjetno zadržani v socialnih stikih, zavračajo odhod v šolo, dosegajo slabše učne rezultate ali predčasno zaključijo šolanje. Bolj pogosto tudi zlorablajo nedovoljene droge, poročajo o psihosomatskih simptomih in se srečujejo s tveganjem razvoja depresije in slabega zdravja v odrasli dobi. SZO v dokumentu *Global status report on violence prevention* (2014) priporoča izboljšanje zbiranja podatkov, ki bi omogočilo razvoj na podatkih utemeljenih nacionalnih strategij, izboljšanje programov preprečevanja vrstniškega nasilja ter programov podpore žrtvam vrstniškega nasilja, predvsem pa ničelno toleranco do vsakršne oblike nasilja ter dosledno izvajanje pravil in protokolov ravnanja v primeru nasilja.

6.3.1 Varnost otrok v digitalnem okolju

Cilji:

- vsi otroci so deležni systemske preventive in varstva pred kakršno koli IKT-zlorabo;
- strokovna pomoč otrokom, ki so zasvojeni z digitalno tehnologijo;
- skrb za kakovostne spletne vsebine, ki otrokom omogočajo razvoj IKT-spretnosti (digitalna pismenost) in drugih spretnosti, potrebnih za njihovo varnost v digitalnem okolju, razvoj kritičnega mišljenja, ustvarjalnosti ipd.

V skladu s priporočili, ki jih je izdal Odbor ZN za otrokove pravice, morajo imeti vsi otroci možnost varnega dostopanja do informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT)

in digitalnih medijev. Otroci imajo pravico do sodelovanja v digitalnem okolju, do dostopa do informacij in izražanja prek uporabe IKT, vendar pa je pri zagotavljanju teh pravic treba poznati tudi tveganja, ki jih lahko prinese uporaba digitalne tehnologije in lahko vpliva na blaginjo otrok, zato mora biti zagotovljena tudi ustrezna zaščita otrok.

Za doseganje največje koristi otroka je treba torej uravnotežiti oziroma uskladiti otrokovo pravico do zaščite oziroma varnosti s pravico do izražanja in sodelovanja. Za digitalno okolje je zaradi njegovih posebnosti značilna dvojnost. Na eni strani daje neomejene možnosti za izboljšanje kakovosti življenja, (ob široki dostopnosti) omogoča večjo stopnjo enakosti in socialne vključenosti otrok ter je orodje za opolnomočenje in podporo, na drugi strani pa lahko pomeni tveganje in povečuje ranljivost otrok. Za RS je značilna široka dostopnost do interneta. Po podatkih SURS je v 1. četrtletju 2019 imelo dostop do interneta 89 % gospodinjstev (SURS, 2020), redno pa ga je uporabljalo 83 % oseb, starih 16–74 let (v 2018: 80 %). Z dostopom do interneta in računalnikov so dobro opremljene tako rekoč vse šole, to pomeni, da je v tehničnem smislu otrokom zagotovljena možnost izražanja in sodelovanja v okviru digitalnega okolja, vendar pa otroci nimajo dovolj kompetenc in znanja za izvajanje teh pravic.

Da bi kar najbolje zagotovili zaščito in varnost otrok v digitalnem okolju, je treba ozaveščati in usposobiti otroke, starše, skrbnike ter druge osebe, ki pri svojem delu z otroki uporabljajo digitalno tehnologijo, za varno rabo IKT in drugih digitalnih medijev. V ta namen je leta 2018 Odbor ministrov Sveta Evrope sprejel *Smernice o spoštovanju, varstvu in izpolnjevanju otrokovih pravic v digitalnem okolju* – CM/Rec(2018)7.

Za otroke, kot zelo ranljiv del družbe, je pomembna **medijska pismenost**, ki jim omogoča razvijanje sposobnosti, da razumejo in spremljajo verodostojne informacije. Njihova pravica na tem področju je pravica iz 17. člena KOP in govori o tem, da moramo otrokom zagotoviti dostop do informacij in gradiva s ciljem krepiti otrokovo družbeno in duhovno blaginjo. Medijska pismenost je tesno povezana z aktivnim državljanstvom. Otroke je treba opolnomočiti in jih medijsko opismeniti tako, da bodo sposobni ločiti verodostojne informacije od neverodostojnih, saj bodo lahko samo tako sprejemali odločitve, ki bodo pomembno vplivale na njihovo življenje in tudi na razvoj celotne družbe.

Posebno pozornost je treba nameniti tudi **digitalni pismenosti** oziroma usposabljanju in izobraževanju ranljivih otrok (npr. invalidov). Ne glede na obliko in vrsto dela z otroki na tem področju je treba upoštevati raven sposobnosti razumevanja otrok (glede na leta, stopnjo razvoja ipd.). Pomembno je tudi, da imajo otroci na voljo primeren medij (in način), kamor se lahko pritožijo, prijavijo zlorabo ali prosijo za pomoč in svetovanje.

Veliko pozornosti je treba nameniti zlorabam otrok v virtualnem okolju. Otroci imajo pogosto premalo izkušenj in znanja, da bi znali oceniti tveganje in posledice, ki jih v okviru spletnega okolja lahko prinaša vstop v zasebno (intimno) področje življenja. Seksting, spletni *grooming* (navezovanje stikov za spolne namene z uporabo tehnologije), izsiljevanje z intimnimi posnetki, posnetki spolnih zlorab otrok ipd. so med številnimi načini zlorabe otrok v digitalnem okolju. Čeprav ima RS v Kazenskem zakoniku opredeljene nekatere oblike e-zlorab (pridobivanje oseb prek IKT, mlajših od 15 let, za spolne namene, prikazovanje, posest, posedovanje gradiva s seksualno vsebino ali pridobivanje dostopa do takega gradiva s pomočjo IKT), sta potrebna

preventiva in izobraževanje, hkrati pa ne smemo pozabiti na področje zaščite in pomoči (ko je že prišlo do zlorabe).

Digitalni mediji in IKT so otrokom blizu in so zanje najboljši medij za udeležanje pravice do svobodnega izražanja in sodelovanja. Otrokom, mladim in odraslim (strokovnim delavcem, staršem in skrbnikom) je treba predstaviti spletne vsebine, ki spodbujajo k varni in ustvarjalni rabi tehnologij, ter na medresorski ravni spodbujati pripravo kakovostnih spletnih vsebin. Otroke je treba opolnomočiti za varno in ustvarjalno rabo IKT (razvoj kritičnega mišljenja ipd.). Hkrati je treba otrokom predstaviti tudi dolžnosti in odgovornosti, ki jih prinašajo nekatere pravice (kot je spoštovanje pravice drugega), ter omejitve – tako svobode izražanja (sovražni govor) kot tudi sodelovanje v okviru digitalnega okolja (kot komplementarno drugim oblikam sodelovanj, npr. *face-to-face*).

RS na področju varne rabe interneta izvaja projekt Center za **varnejši internet**, ki ga izvajajo Univerza v Ljubljani – Fakulteta za družbene vede, Javni zavod ARNES, Zveza prijateljev mladine Slovenije in Zavod MISSS (Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije), financirata pa ga Agencija Inea pri Evropski komisiji prek instrumenta za povezovanje Evrope in Ministrstvo za javno upravo. V sklopu projekta od leta 2005 deluje *Točka ozaveščanja* o varni rabi interneta in mobilnih naprav *Safe.si*, ki je državna točka za ozaveščanje otrok in najstnikov o varni rabi interneta in mobilnih naprav. Dejavnosti projekta so predvsem izobraževalne delavnice oziroma predavanja in so namenjene štirim ciljnim skupinam: otrokom, mladostnikom, staršem in strokovnim delavcem (učiteljem, socialnim delavcem, mladinskim delavcem ipd.). Namen delavnic je otrokom in mladostnikom predstaviti tveganja na internetu, jim pojasniti, kako se s temi tveganji spopadati, in jih naučiti, kako ravnati, če se zapletejo v težave.

RS izvaja številne dejavnosti, ki so vezane na projektno financiranje, zato ni zagotovljeno njihovo stalno izvajanje. Država mora sistemsko urediti področje izobraževanja o varni rabi IKT, saj gre za področje, ki se izjemno hitro razvija, zato tako otroci kot njihovi starši potrebujejo podporo pri zagotavljanju varnosti v digitalnem okolju. Pri spoštovanju in varovanju otrokovih pravic ter zaščiti otrok v digitalnem okolju je nujno sodelovanje vseh deležnikov – države (vseh resorjev), civilne družbe, nevladnih organizacij, podjetij ter tudi staršev in otrok.

6.4 Do otrok prijazni postopki

Cilj:

- sodni in upravni postopki, v katerih sodelujejo otroci ali ki obravnavajo položaj otrok, so prilagojeni potrebam ter okoliščinam otrok; zagotavljajo, da je mnenje otrok slišano in upoštevano skladno z njihovo starostjo ter zrelostjo;
- vse uradne osebe, s katerimi otrok v postopku pride v stik, upoštevajo otrokovo največjo korist kot osrednje vodilo, ki je ustrezno konkretizirano tako, da ne vzbuja dvoma o svoji vsebini in ne dopušča zlorabe.

Po KOP morajo imeti otroci priložnost, da so slišani v vsakem sodnem ali upravnem postopku, ki vpliva nanje, in da imajo dostop do ustreznih, neodvisnih in nepristranskih pritožbenih mehanizmov, kadar so njihove pravice kršene. Poleg tega pogodbenice te

konvencije priznavajo pravico vsakega otroka, ki je osumljen, obtožen ali spoznan za krivega kršenja kazenskega zakona, da se z njim ravna spoštljivo in na način, ki upošteva njegovo starost ter potrebe, povezane s tem. Hkrati je zaželeno spodbujanje njegove ponovne vključitve v družbo. Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, pa naj jih izvajajo javne ali zasebne socialnovarstvene ustanove, upravni ali zakonodajni organi, mora biti poglobljena skrb otrokova korist.

Leta 2010 so bile sprejete Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje, ki so sestavni del strategije Sveta Evrope o otrokovih pravicah in njegovega programa »Gradimo Evropo za otroke in z njimi«. V skladu z obstoječimi mednarodnimi in evropskimi standardi, zlasti s KOP in Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, so bile oblikovane zato, da bi otrokom zagotovile učinkovit dostop do sodnega varstva in ustrezno obravnavanje v pravosodju. Veljajo za vse okoliščine, v katerih bi otroci lahko iz kakršnega koli razloga in v kakršni koli obliki prišli v stik s kazenskim, civilnim ali upravnim sodnim sistemom. Opozarjajo na načela otrokovih koristi, skrbi in spoštovanja, udeležbe, enakega obravnavanja in pravne države ter ta načela spodbujajo.

Zelo pomembno je, da si država prizadeva, da z otroki, ki pridejo v stik s pravosodnim sistemom, ravna dostojanstveno, skrbno in pravično, da so slišani, da se upošteva njihovo mnenje, hkrati pa je treba zagotoviti, da je pravosodni sistem dostopen, razumljiv in zanesljiv. Tako mora biti temeljno načelo vseh postopkov, v katere so vključeni, zaščita otrokove koristi (še posebno pri ranljivih otrocih, npr. begunski in migrantski otroci). Zelo pomembno je, da država upošteva splošna načela otrokom prijaznega pravosodja, in sicer: informacije in svetovanje (otroke in njihove starše bi bilo treba od prvega stika s pravosodnim sistemom do konca postopka pravočasno in ustrezno obveščati), varstvo zasebnega in družinskega življenja (varstvo osebnih podatkov), varnost (zaščita pred škodljivimi dejanji, vključno z ustrahovanjem, maščevanjem in sekundarno viktimizacijo), usposabljanje strokovnjakov (interdisciplinarno usposabljanje o pravicah in potrebah otrok ter o komunikaciji z otroki), več disciplinarni način delovanja (tesno sodelovanje različnih strokovnjakov) in odvzem prostosti (kot skrajni ukrep, ki se uporablja za najkrajši možni čas, nastanjanje ločeno od odraslih, ohranjanje rednih stikov z družino, programi za ponovno vrnitev v skupnost ipd.).

Z novelo Zakona o kazenskem postopku (ZKP-N) iz leta 2019 se na sistemski oziroma celostni ravni ureja položaj žrtev kaznivih dejanj, posebna pozornost pa se namenja zlasti ranljivim skupinam, še posebej otrokom žrtvam kaznivih dejanj. Za otroka je kaznivo dejanje, storjeno nad njim, travmatičen dogodek s pogosto dolgotrajnimi posledicami, kazenski postopek pa lahko povzroča nove hude psihične obremenitve. Predstavniki vseh državnih in sodnih organov, strokovnjaki, ki prihajajo v stik z otrokom, ki je žrtev kaznivega dejanja, morajo zato med predkazenskim in kazenskim postopkom še posebej skrbno in obzirno ravnati z njim, da ne bi prišlo do ponovne viktimizacije. (ZKP-N) vsebuje še nekatere druge določbe, ki naj zagotavljajo otroku ustrezno obravnavo, podporo in pomoč ter varstvo pred ponovno viktimizacijo. Tako med drugim določa, da mora imeti mladoletni oškodovanec v kazenskem postopku, ki teče zaradi kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in otroke, kaznivega dejanja spravljanja v suženjsko razmerje in kaznivega dejanja trgovine z ljudmi, ves čas od uvedbe kazenskega postopka dalje pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, še posebej v zvezi z zaščito njegove integritete med zaslišanjem in uveljavljanjem premoženjskopравnega zahtevka.

Pooblaščenca mora imeti tudi, kadar je zaslišan v predkazenskem postopku. V predkazenskem in kazenskem postopku je lahko ob mladoletnem oškodovancu oseba, ki si jo sam izbere, razen če bi bilo to v nasprotju z interesi uspešne izvedbe predkazenskega ali kazenskega postopka ali koristni oškodovanca. Organ, ki vodi predkazenski in kazenski postopek, oškodovancu omogoči, da ne pride do neželenega stika z osumljencem ali obdolžencem, razen če je stik nujno potreben zaradi uspešne izvedbe predkazenskega ali kazenskega postopka. ZKP določa posebno varstvo prič, mlajših od petnajst let, ki so žrtev katerega od prej navedenih kaznivih dejanj, na primer obvezno snemanje zaslišanja, nedopustnost neposrednega zaslišanja teh oseb na glavni obravnavi, zaslišanje se lahko opravi s pomočjo pedagoga ali druge strokovne osebe (velja za vse mladoletne priče), praviloma v posebej prilagojenih prostorih.

S sprejetjem novele Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B) jeseni 2017 je bil uzakonjen institut zagovorništva otrok, ki se je sicer od leta 2007 izvajal pod okriljem Varuha človekovih pravic in Ministrstva za delo, družine, socialne zadeve in enake možnosti kot pilotni projekt. Namen zagovorništva je, da zagovornik nudi strokovno pomoč otroku in mu pomaga izraziti svoje mnenje v vseh postopkih in zadevah, v katerih je udeležen, pri čemer pa zagovornik ni otrokov zakoniti zastopnik. Strokovna pomoč, ki jo lahko dobi otrok v postopku, vključuje psihosocialno podporo otroku, pogovore o njegovih željah, počutju in mnenju, seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način, iskanje najprimernejše rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.

Koristi otrok so bile posebej upoštevane tudi pri sprejetju Zakona o nepravdnem postopku¹⁰ (ZNP-1), ki določa postopek, skozi katerega se uveljavljajo pravila iz Družinskega zakonika. Tako je ZNP-1 kot temeljni načeli določil načelo hitrosti postopka in načelo varstva otrok. Poleg tega je določil, da se v izogib ponovnim nepotrebnim obremenitvam otrok v sodnih postopkih za ureditev družinskih razmerij lahko uporabijo dokazi, ki so že bili izvedeni v drugih postopkih; da lahko otrok v teh postopkih izrazi svoje mnenje brez prisotnosti staršev ali po zaupni osebi; da v postopku lahko sodeluje tudi zagovornik otroka. Na izvedbeni ravni pa so bile nekatere novosti oziroma izboljšave v primeru prisilne izvršitve sodnih odločb, ki se nanašajo na otroke, vpeljane s Pravilnikom o opravljanju službe izvršitelja.

Zakonodaja ne varuje samo pravic otrok, ki se znajdejo v postopkih ne po svoji krivdi, ampak posebno pozornost namenja tudi mladoletnim storilcem kaznivih dejanj. Tako veljavni ZKP vsebuje posebne določbe za kazenske postopke proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj, ki upoštevajo posebnosti, povezane s starostjo, zrelostjo in posledično ranljivostjo ter posebnimi potrebami mladoletnikov. Prilagojen je tudi sistem kazenskih sankcij, kot temeljna oblika sankcij so določeni vzgojni ukrepi, katerih namen je pomoč mladoletniku, njegova vzgoja in prevzgoja ter pravilen razvoj. Organi, ki sodelujejo v postopku, morajo ravnati hitro, da se postopek čim prej konča, mladoletniku se pisanja vročajo po starših oziroma skrbniku. Določena je prepoved sojenja v nenavzočnosti mladoletnika in izključitev javnosti iz sojenja. V postopku priprave je tudi predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku, ki prinaša tudi spremembe, s katerimi se prenaša Direktiva (EU) 2016/800 o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku, ki določa minimalna procesna jamstva. Ta so v veljavni zakonodaji v veliki

---

¹⁰ Zakon o nepravdnem postopku (ZNP-1), Uradni list RS, št. 16/19.

meri že zagotovljena, potrebne pa so še določene prilagoditve, ki jih ureja predlog ZKP-O. Ta med drugim izrecno določa, da organi, ki sodelujejo v postopku proti mladoletniku, v vseh postopkih, v katerih je mladoletnik obravnavan, upoštevajo njegovo korist. Organi, strokovnjaki, izvedenci, ki sodelujejo v postopku proti mladoletniku, morajo spoštovati njegovo dostojanstvo in ravnati še posebej skrbno in obzirno ter upoštevati mladoletnikovo starost, zrelost, duševno razvitost, stopnjo razumevanja, občutljivost, osebne in psihične lastnosti ter morebitne posebne potrebe, da postopek ne bi škodljivo vplival na njegov razvoj. Sodišče mora v pripravljalnem postopku poleg dejstev, ki se nanašajo na kaznivo dejanje, zlasti ugotoviti mladoletnikovo starost, okoliščine, ki so potrebne za presojo njegove duševne razvitosti, posebne ranljivosti, posebnih potreb na področju vzgoje, izobraževanja in zdravljenja, ter ugotoviti in proučiti vse druge okoliščine v zvezi z njegovo osebnostjo in razmerami, v katerih živi. Tako pridobljeni podatki sestavljajo individualno oceno, ki jo mora sodišče ves čas kazenskega postopka posodablјati, če se bistveno spremenijo njeni deli. Mladoletnik in njegovi starši ali skrbnik morajo biti pravočasno obveščeni o pravicah mladoletnika v postopku. Posebej je poudarjeno, da mora biti mladoletnik o svojih pravicah obveščen na njemu razumljiv način. Predlog ZKP-O poleg tega razširja primere obvezne obrambe z zagovornikom, ureja specializacijo udeležencev v kazenskem postopku proti mladoletniku, določa obveznost, da ga zasliši sodnik za mladoletnike, in ureja posebno obravnavo mladoletnikov med odvzemom prostosti (med drugim nastanjanje ločeno od odraslih oseb, proučitev možnosti za vključevanje mladoletnika v ustrezne programe, ki naj mu zagotavljajo čim boljše možnosti za ponovno vključitev v družbo).

Poleg procesnih institutov, ki izboljšujejo položaj otrok v postopkih pred slovenskimi organi, se izvajajo tudi nekatere druge dejavnosti za zaščito otrok v postopkih. Tako je na primer Ministrstvo za pravosodje v sodelovanju z organizacijo UNICEF izvedlo več dejavnosti, katerih namen je ustvariti otrokom bolj prijazno pravosodje. Izdali so dve **psihološkoizobraževalni brošuri** z naslovom *Priprava otroka na sodišče*. Ena je namenjena otrokom, druga pa staršem oziroma skrbnikom. V brošurah so pojasnjeni osnovni izrazi v zvezi s sodiščem, zapisane so pravice otrok v sodni dvorani, del brošur pa je namenjen tudi napotkom, kako premagati napetost in strah pred in med pričanjem. Izvedenih je bilo tudi več tridnevnih izobraževanj na temo izvajanja forenzičnega intervjuja, in sicer za sodnike, sodno osebje in tožilce.

Ministrstvo za pravosodje v sodelovanju s pravosodnimi organi in resornimi ministrstvi pripravlja tudi projekt **Hiša za otroke**. Gre za institucijo po vzoru islandske Barnahus, ki je temelj za boljši način celovite obravnave otrok žrtev kaznivih dejanj. Otroci tako na enem mestu dobijo vso potrebno podporo za celostno obravnavo. Otroku prejme zdravstveno oskrbo in pregled, opravi se forenzični intervju, ki se posname ali neposredno prenaša v razpravno dvorano na sodišču, otrok dobi psihološko podporo in vse informacije, ki jih potrebuje za nadaljnje postopke. Glavni namen vzpostavitve hiše za otroke je hitro ukrepanje v nujnih primerih, v izogib nepotrebni dodatni viktimizaciji otroka pridobitev dokazov, ki so na sodišču priznani in zadostni, da otroka ni treba dodatno zasliševati ali ga pošilјati na dodatne zdravniške preiskave. Ena od prednosti obravnave v hiši za otroke je tudi ta, da ima otrok žrtev nasilja zagotovljeno celostno psihološko podporo in svetovanje tudi po zaključku postopka, in sicer tako dolgo, kot je to potrebno. V hiši za otroke se bo izvajal del nalog, ki jih različni resorji že izvajajo na več lokacijah. Hiša za otroke naj bi v letu 2021 odprla svoja vrata, in sicer v Ljubljani. Za kakovostno in varno vzpostavitev obravnave otrok žrtev nasilja je potrebno tvorno in učinkovito sodelovanje strokovnjakov z vseh področij problematike

nasilja. Zato se je ustanovila medresorska projektna skupina, v okviru katere se sprejemajo strokovno usklajene rešitve vseh deležnikov teh postopkov.

Ministrstvo za pravosodje je v okviru Centra za izobraževanje v pravosodju zelo aktivno tudi na področju izobraževanja in obveščanja o tovrstnih tematikah ter organizira usposabljanja vseh pravosodnih deležnikov, ki nastopajo v postopkih, v katerih so udeleženi otroci – tako v družinskih kot v kazenskih zadevah.

Leta 2019 je Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS) akreditirala program stalnega strokovnega izpopolnjevanja *Interdisciplinarni in medsektorski pristop k zaščiti otrok*, ki se bo predvidoma začel izvajati v študijskem letu 2020/21 in bo namenjen vsem strokovnjakom, ki sodelujejo v postopkih zaščite otrok.

KOP (3. člen) določa, da mora biti v vseh postopkih v zvezi z otroki načelo otrokove največje koristi osrednje vodilo, čemur sledi tudi Zakon o mednarodni zaščiti; vendar Strategija Sveta Evrope za otrokove pravice (2016–2021) opozarja, da je to načelo prepogosto zanemarjeno prav v postopkih na področju azila in migracij. S ciljem čim manjšega negativnega vpliva na dobro počutje in dobrobit otroka je treba **postopek mednarodne zaščite** prilagoditi potrebam otrok, od ustreznega prostora za potek uradnih dejanj postopka do prilagojenega poteka postopka (izrazoslovje, ustrezno tolmačenje) in zagotavljanja, da je mnenje otroka slišano in upoštevano, skladno z otrokovo starostjo ter zrelostjo. Razgovori v okviru postopka bi torej morali potekati v otroku prijaznem prostoru in na otroku prilagojen način, kar pomeni, da bi morali biti vsi deležniki (odločevalec oziroma uradna oseba, zakoniti zastopnik, pravni pooblaščenec, tolmač) usposobljeni za delo z otroki ter občutljivi za morebitne zaznane ranljivosti. Presoja otrokove največje koristi oziroma posameznih dejavnikov tega načela mora biti ustrezno utemeljena tudi v odločitvi v postopku mednarodne zaščite, kar velja za odločanje v postopku mednarodne zaščite tako otrok brez spremstva kot otrok, ki so v RS v spremstvu staršev ali skrbnikov (kar velja tudi za pravico do sodelovanja otrok oziroma zagotavljanja, da je mnenje otroka slišano in upoštevano, skladno z otrokovo starostjo in zrelostjo).

VIRI IN LITERATURA

Bolja, U., Nagode, M., Narat, T., 2018. IRSSV indeks blaginje otrok. Vsebinski izzivi, metode in uporabnost. Inštitut RS za socialno varstvo: Ljubljana. Dostopno na: <http://www.irssv.si/nova/wp-content/uploads/2018/09/IRSSV-indeks-blaginje-otrok-publikacija.pdf>.

Buljan Flander, G., 2017. Priprava otroka za sodišče. Brošura za otroke. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje. Dostopno na: <http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/novice/2017/171114.pdf>.

Buljan Flander, G., 2017. Priprava otroka za sodišče. Brošura za starše/skrbnike. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje. Dostopno na: <http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/novice/2017/171114-1.pdf/15.03.2018/>.

Cultural Awareness and Expression Handbook. Dostopno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/972fe17f-e68e-11e5-8a50-01aa75ed71a1/language-en>.

Črnak Meglič, A., ur., Kobal Tomc, B., 2016. Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Družinski zakonik (Uradni list RS, št. 15/17 in 21/18 – ZNOrg). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7556/3,5,2018/>.

Educating 21st Century Children: Emotional Well-being in the Digital Age. OECD, 2019. Dostopno na: https://www.oecd-ilibrary.org/education/educating-21st-century-children_b7f33425-en.

Črnak Meglič, A., Kobal Tomc, B., 2017. *Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

FRA. Poročilo o temeljnih pravicah 2019: Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-fundamental-rights-report-2019-opinions_sl.pdf.

Grah, J., Kruh, J., Vovk – Ornik, N., Rogič Ožek, S., 2019. Raznolikost v vrtcu in šoli. Priročnik za vzgojitelje, učitelje in druge strokovne delavce. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kuhar, M., Zager Kocjan, G., 2020. *Konglomerat travme: Obremenjujoče izkušnje v otroštvu in njihovo socialno-demografsko*. Teorija in praksa 57(2): 509–526.

Little, D., Kirwan, D. 2019. *Engaging with Linguistic Diversity. A Study of Educational Inclusion in an Irish Primary School*. London: Bloomsbury Publishing Plc.

Nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju, 2009. Dostopno na: https://www.zrssl.si/zrssl/wp-content/uploads/nacionalne_smmernice_za_kult_umet_vzgojo_slo-1.pdf.

Nacionalni program za jezikovno politiko 2020–2025 (v pripravi, koordinira Ministrstvo za kulturo).

Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti 2019–2030, 2019. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2020-01-15-nacionalna-strategija-za-razvoj-bralne-pismenosti-za-obdobje-2019-2030/>.

Narat, T., Lebar, L., Kopal Tomc, B., 2014. *Prisilne poroke romskih deklic*. IRRSV: Ljubljana. Dostopno na: https://www.irrsv.si/upload2/Prisilne_%20poroke_%20romskih_%20deklic.pdf/27.03.2018/.

Narat, T., 2017. Materialna prikrajšanost in kakovost življenja otrok. V: Črnak Meglič, A., Kopal Tomc, B., 2017. *Situacijska analiza položaja otrok v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

Nacionalni program ukrepov Vlade RS za Rome (NPUR): Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/DokumentiRomi/35778fa671/Program_ukrepov.pdf.

Priporočilo CM/Rec(2018)7 Odbora ministrov državam članicam o Smernicah o spoštovanju, varstvu in izpolnjevanju otrokovih pravic v digitalnem okolju: Dostopno na: https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/documents/political_declarations/recomendation_of_the_committee_of_ministers_of_the_council_of_europe_to_member_states_on_guidelines_to_respect_protect_and_fulfill_the_rights_of_the_child_in_the_digital_environment.pdf.

Priporočilo sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje: Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN).

Pavlič, M. 2016. *Kako otrok z okvaro sluha usvoji jezik? Priročnik za starše in strokovne delavce*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, Center za razvoj slovenskega znakovnega jezika.

Priporočilo Evropskega parlamenta in Evropskega sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko izobraževanje. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:sl:PDF>.

Priporočilo Evropskega sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN).

Program za otroke in mladino 2006–2016. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/pom2006_2016_splet_241006.pdf/7.5.2018/.

Program za otroke in mladino 2006–2016 za obdobje 2013–2016 (posodobitev).

Dostopno na:

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/word/zakonodaja/pom_06_16_posodobitev_13_16_www.doc/1,06.2018/.

Road Map for Arts Education, UNESCO, 2006. Dostopno na:

http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf.

Save the Children. 2017. *Stolen Childhoods: End of Childhood Report 2017*.

Dostopno na:

https://resourcecentre.savethechildren.net/node/12167/pdf/endofchildhood_report_2017_english.pdf.

SURS: Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti, Slovenija, 2018.

Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8175>.

SZO 2014. *Global status report on violence prevention (2014)*. Dostopno na:

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/report/report/en/14,06.2018/.

Strategija razvoja nacionalnega programa filmske vzgoje, 2016. Dostopno na:

https://www.film-center.si/media/cms/attachments/2016/12/12/Filmska_vzgoja_-_strategija.pdf.

Vlada RS 2017. *Strategija razvoja Slovenije 2030*. Dostopno na:

https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf.

Varuh človekovih pravic. *Zagovornik – glas otroka*. Dostopno na: <http://www.pravice-otrok.si/index.php?id=70/19.03.2018/>.

Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (ZOPOPP). Dostopno na:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7681>

Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELJR).

Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2615>

Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-1). Dostopno na:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7103/21,03,2018/>.

Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Dostopno na:

<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO362>

Zakon o tujcih (ZTuj-2). Dostopno na:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5761/21,03,2018/>.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1). Dostopno na:
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896>.

Konvencija o pravicah invalidov. Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/invalidi_vzv/konvencija_o_pravicah_invalidov/29.03,2018/.

Zakon o posebnih pravicah pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v vzgoji in izobraževanju (ZPIMVI). Dostopno na:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2611>.

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1). Dostopno na:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>.